

dr Sławomir Kamiński¹

Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa, Polska

STRATEGICZNY WYMIAR ZMIAN W ŚRODOWISKU BEZPIECZEŃSTWA ARKTYKI

THE STRATEGIC DIMENSION OF CHANGES IN THE ARCTIC SECURITY ENVIRONMENT

Abstrakt:

Postęp technologiczny oraz ocieplanie się klimatu, w tym wzrost temperatur, wpływają na otwieranie się nowych szlaków tranzytowych w Arktyce. Zwiększa się dostępność do zasobów naturalnych tego regionu, w tym ropy naftowej i gazu, uranu czy pierwiastków ziem rzadkich. Konsekwencje dla stosunków między państwami w regionie Arktyki ma też wywołana przez Rosję wojna w Ukrainie. Celem artykułu jest wykazanie, że obszar Arktyki nie jest odporny na globalne zmiany zachodzące w środowisku bezpieczeństwa. Zmiany te skutkują nie tylko redefinicją międzynarodowego układu sił, lecz także powodują, że niektóre państwa położone poza Arktyką, posiadające aspiracje ponadregionalne, otwierają się na nowe strategiczne i ekonomiczne cele w tym regionie. W konsekwencji system zarządzania Arktyką zmienia się i różnicuje. Konieczne staje się wypracowanie nowego modelu zarządzania Arktyką, uwzględniającego zmiany w środowisku bezpieczeństwa oraz znacznie szersze spektrum aktorów sceny międzynarodowej niż kiedykolwiek w przeszłości.

Słowa kluczowe: Arktyka, Daleka Północ, ocieplanie się klimatu, środowisko bezpieczeństwa, geopolityczna wyjątkowość, model zarządzania bezpieczeństwem

¹ <https://orcid.org/0009-0005-3864-675X>.

Abstract: Technological progress and global warming, including rising temperatures, open new transit routes in the Arctic. The availability of natural resources in the region, including oil and gas, uranium and rare earth elements, is increasing. The war caused by Russia in Ukraine also has consequences for the relations between the states in the Arctic region. The aim of the article is to show that the Arctic region is not immune to changes in global security environment. These changes not only result in a redefinition of the international balance of power. Some countries located beyond the Arctic, with supra-regional aspirations, open to new strategic and economic goals in this region. Consequently, Arctic management system is changing and diversifying. It is becoming necessary to develop a new model for managing this region, considering changes in the security environment and much wider spectrum of international actors than ever before.

Keywords: The Arctic, the Far North, global warming, the security environment, geopolitical uniqueness, model of security management

Wprowadzenie

Daleka Północ była postrzegana od dziesięcioleci jako obszar odległy geograficznie i dostępny jedynie dla nielicznych aktorów sceny międzynarodowej. Tereny Arktyki ze względu na surowe warunki życia, zimny klimat i bardzo ograniczone możliwości przemieszczania się były przez wiele lat nieprzyjazne dla osadnictwa człowieka. Jednak ocieplający się klimat, postęp technologiczny oraz asertywna polityka bezpieczeństwa rosnącej liczby państw zmieniają środowisko, rolę i znaczenie Arktyki. Celem artykułu jest wykazanie, że ten region nie jest niezależny od zmian zachodzących w globalnym środowisku bezpieczeństwa; nie tylko z powodu rosnącej liczby państw, które otwierają się na nowe możliwości realizacji interesów w Arktyce, lecz także z powodu zmieniającego się układu sił. W konsekwencji możemy zaobserwować podważanie dotychczasowego systemu zarządzania Arktyką.

Układ artykułu oparty został na pięciu rozdziałach odpowiadających pięciu głównym obszarom problemowym (tj.: charakterystyka zmian roli i miejsca Arktyki w wymiarze globalnym; skutki tajenia wiecznej zmarzliny w Arktyce; geopolityczna wyjątkowość Arktyki; koncepcje polityki arktycznej wybranych państw; zaangażowanie NATO i Unii Europejskiej w Arktyce), zakończonych podsumowaniem. W trakcie prac nad poszczególnymi rozdziałami zostały wykorzystane teoretyczne metody badawcze, w tym: analiza, abstrahowanie, porównanie, synteza oraz uogólnienie. Analiza pozwoliła na zbadanie literatury, dokumentów oraz opracowań przez rozłożenie problemów na części składowe i zbadanie każdej z nich osobno. Główna trudność w zastosowaniu tej metody polegała na tym, że większość materiałów odnosiła się do wpływu czynników klimatycznych na środowisko bezpieczeństwa Arktyki oraz politykę państw w regionie. Jedynie niewielka część autorów (w szczególności materiałów opracowanych i opublikowanych po lutym 2022 r., tj. po ostatniej agresji Rosji na Ukrainę) wychodziła z założenia, że cele strategiczne w dziedzinie bezpieczeństwa są podstawą do kreowania przez wybrane państwa takiej polityki, która zmierza do podważenia globalnego systemu bezpieczeństwa międzynarodowego, obejmującego m.in. Arktykę. Abstrahowanie polegało na wydzieleniu elementów, które wywierają wpływ na strategiczny charakter zmian zachodzących w środowisku bezpieczeństwa tego regionu. Zastosowanie porównania i analogii umożliwiło wykorzystanie doświadczeń i praktyki działania państw i organizacji międzynarodowych (NATO, UE), które mogły przyczynić się do pogłębienia wagi i znaczenia zmian zachodzących w środowisku bezpieczeństwa Arktyki. Synteza pozwoliła na sformułowanie wniosków systemowych, a uogólnienie (generalizacja), jako metoda pozwalająca na sprowadzenie pojęcia do mniej szczegółowej postaci, umożliwiła przedstawienie regionu Arktyki jako ważnego elementu środowiska bezpieczeństwa w wymiarze całego globu.

Charakterystyka zmian roli i miejsca Arktyki w wymiarze globalnym

Bezprecedensowa skala zmian zachodzących w rejonach arktycznych sprawia, że zmienia się też pozycja tego regionu w wymiarze globalnym. W literaturze przedmiotu z dziedziny stosunków międzynarodowych przyjmuje się definicję, że Arktyka to obszar położony na północ od granicy wyznaczonej kołem podbiegunowym (66°30'39"N), obejmujący część Rosji, Kanady, Norwegii, Szwecji, Finlandii, Alaskę (USA), Grenlandię (autonomiczne terytorium duńskie), Islandię i Ocean Arktyczny². Centrum Arktyki to Ocean Arktyczny, pokryty w dużej części lodem. Otaczają go bezleśne obszary lądowe o przemarzniętym gruncie³. Ta definicja w dużym stopniu pokrywa się z definicją koła arktycznego, które pod względem technicznym definiowane jest jako obszar położony powyżej 66,34°N, na którym występuje co najmniej raz do roku dwudziestoczegodzinny czas trwania dnia lub nocy. Dokładna lokalizacja tego równoleżnika zmienia się w czasie, ponadto niekiedy w odniesieniu do Ameryki Północnej, Islandii i Rosji wschodniej dokonuje się rozszerzenia obszaru Arktyki aż do 60°N⁴. W definicjach klimatyczno-ekologicznych podkreśla się, że jest to obszar położony na północ od linii naturalnego występowania (wegetacji) drzew lub obszar położony na północy,

² P. Arbo et al., *Arctic futures: conceptualizations and images of a changing Arctic*, "Polar Geography" 2012, vol. 36 (3), s. 1–20.

³ W literaturze przedmiotu przyjmuje się, że pojęcia „Arktyka” oraz „Daleka Północ” są traktowane zamiennie, chociaż tego drugiego nie można uznać za nazwę geograficzną. Wynika to z nieprecyzyjności tych pojęć, co jest konsekwencją: dużej dynamiki zmian klimatycznych oraz problemami dotyczącymi ograniczonych możliwości wyraźnego określenia granic geograficznych dla tego regionu; różnych metod oznaczania granic bieguna północnego. Oprócz tych odniesień niektóre państwa mają własne nazwy określające ich najbardziej wysunięte na północ regiony. Należą do nich norweskie określenie „Dalekiej Północy” (*Nordomardene*), rosyjskie „Skrajna Północ” lub „Daleka Północ” (*Крайний Север, Дальний Север*), a także „Daleka Północ” jako oznaczenie terytorium Kanady na północ od koła podbiegunowego (*Far North*). Więcej na ten temat: *National Snow and Ice Data Center*, <https://nsidc.org/home> (dostęp: 14 lutego 2023 r.); R. Baker, *Remapping the American Arctic*, <https://worldview.stratfor.com/article/remapping-american-arctic> (dostęp: 15 lutego 2023 r.).

⁴ C. Keskitalo, *International Region-Building: Development of the Arctic as an International Region*, "Cooperation and Conflict" 2007, vol. 42, s. 192–193.

gdzie przeciętna temperatura powietrza w lipcu nigdy nie jest wyższa niż 10°C⁵.

Arktyka jest bogata w faunę i florę morską; zamieszkują ją jednak nie tylko ptaki czy zwierzęta lądowe, lecz także społeczności ludzkie. Rdzenna ludność Arktyki (Inuici, Lapończycy, Czukcze, Nieńcy) dostosowała się do trudnych warunków życia i stworzyła wyjątkowe kultury. Arktyka jest obszarem szczególnie wrażliwym na zmiany klimatyczne, dla klimatologów stanowi więc system wczesnego ostrzegania⁶. Nie zatrzymało to jednak eksploatacyjnej polityki państw regionu, które intensywnie pozyskują zasoby arktyczne, m.in. drewno, węgiel, produkty pochodzenia zwierzęcego oraz ryby. Głównym motorem działalności gospodarczej w regionie są złoża naturalne. Z danych amerykańskiej agencji naukowo-badawczej *United States Geological Survey* wynika, że w regionie Arktyki znajduje się 20–25 proc. niewykorzystanych światowych zasobów ropy i gazu, a także złoża pierwiastków ziem rzadkich i innych strategicznie ważnych minerałów, w tym: platyny, palladu, uranu i kobaltu. Dno morskie Arktyki kryje co najmniej 90 mld baryłek ropy naftowej i ok. 1,67 bln metrów sześciennych gazu ziemnego⁷. Ponadto obficie występują tam złoża klatratu metanu i gazu ziemnego. Bogactwo coraz łatwiejszych do wykorzystania zasobów naturalnych powoduje, że państwa arktyczne zaostrzają spór o prawa do ich wydobycia i eksploatacji.

Systematycznie wzrasta znaczenie Arktyki jako trasy tranzytowej w żegludze morskiej. Tajenie wieloletniej zmarzliny i ustępująca pokrywa lodowa coraz mniej ograniczają wykorzystanie wód

⁵ *Greenland Climate and Weather*, <https://visitgreenland.com/about-greenland/greenland-climate-weather/> (dostęp: 15 lutego 2023 r.); *Science For a Changing Far North. The Report of the Far North Science Advisory Panel*, www.ontario.ca/farnorth (dostęp: 15 lutego 2023 r.); *Far North Land Cover Data Specifications Version 1.4*, Ontario, Ministry of Natural Resources and Forestry; *World Meteorological Organization's World Weather & Climate Extremes Archive*, Arizona State University, <https://wmo.asu.edu/> (dostęp: 15 lutego 2023 r.).

⁶ W. Radziwinowicz, *Syberia jest coraz cieplejsza. Rosja na skraju katastrofy*, <https://wyborcza.pl/7,75399,25694033,syberia-jest-coraz-cieplejsza-rosja-na-skraju-katastrofy.html> (dostęp: 14 lutego 2023 r.).

⁷ Więcej na ten temat: D. Gautier et al., *Circum-Arctic Resource Appraisal: Estimates of Undiscovered Oil and Gas North of the Arctic Circle*, U.S. Geological Survey Fact Sheet 2008–3049, 2008.

arktycznych do tranzytu powierzchniowego i sezonowo umożliwiając żeglugę wzdłuż peryferii. To Rosja jako pierwsza w pełni zbadała i przepłynęła przez tzw. Północną Drogę Morską (*Northern Sea Route*, NSR) w latach trzydziestych XX w⁸. Znaczenie tego skrótu tranzytowego między Europą i Azją wzrasta nie tylko ze względu na zmiany klimatyczne, lecz także ulepszenia technologiczne, w tym postępujące inwestycje infrastrukturalne wzdłuż tej arterii żeglugowej. Istnieje także kanadyjskie Przejście Północno-Zachodnie (*Northwest Passage*), które jednak pozostaje opcją znacznie bardziej ograniczoną od NSR ze względu na skomplikowany układ geograficzny oraz płytkość wód.

Wzmacnia się też rola Arktyki jako obszaru tranzytowego w przewozach drogą powietrzną. Transpolarne powietrzne szlaki handlowe są eksplorowane nie tylko w kontekście skrócenia czasu tranzytu pomiędzy odległymi geograficznie obszarami, lecz także w zakresie strategicznych zasobów powietrznych i rakiet, co wpływa na kształt strategii obronnych i zakres zdolności militarnych państw zaangażowanych na tych terenach. Arktyka jest doskonałą lokalizacją dla satelitarnych stacji śledzenia i odbioru – krytycznego elementu systemów wczesnego ostrzegania, nawigacji i naprowadzania. Ten czynnik podnosi walor regionu i sprawia, że staje się on coraz ważniejszym elementem diagnozy strategicznego środowiska bezpieczeństwa tych państw, które lokują w nim swoje interesy w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego.

⁸ Północna Droga Morska (ang. *Northern Sea Route*) to sezonowy szlak żeglugowy w Arktyce, wzdłuż brzegów Eurazji, biegnący z Morza Barentsa i Morza Białego przez Morze Karskie, Morze Łaptiewów, Morze Wschodniosyberyjskie oraz Morze Czukockie do Morza Beringa (Ocean Spokojny). Jest najkrótszym szlakiem żeglugowym łączącym europejską część Rosji z Syberią i Dalekim Wschodem. Stanowi część Przejścia Północno-Wschodniego (ang. *Northeast Passage*) – szlaku morskiego w Arktyce, prowadzącego z Oceanu Atlantyckiego do Oceanu Spokojnego wzdłuż północnych brzegów Eurazji. Przejście ma około 7500 km długości i biegnie z Narwiku do Prowidieniji.

Istnieje także Przejście Północno-Zachodnie (ang. *Northwest Passage*) – morska droga z Europy do wschodniej Azji, prowadząca drogami wodnymi wewnątrz Archipelagu Arktycznego. W wyniku narastającego efektu cieplarnianego i cofania się lodów na Oceanie Arktycznym, szlak ten może w przyszłości okazać się bardziej atrakcyjny. Pretensje do Przejścia Północno-Zachodniego zgłosiła Kanada, która twierdzi, że Grzbiet Łomonosowa stanowi przedłużenie jej szelfu kontynentalnego, co miałyby świadczyć o tym, że znaczny obszar Arktyki stanowi wyłączną strefę ekonomiczną Kanady.

Skutki tajenia wiecznej zmarzliny w Arktyce

Wieczna zmarzlina (nazywana też wieloletnią zmarzliną) to warstwa gruntu, która przez co najmniej dwa lata utrzymuje temperaturę równą lub niższą od 0° C. Sięga na głębokość poniżej 30 m (przykryta przez naskórkową warstwę gleby, która sezonowo rozmarza i zamarza) i swoim zasięgiem obejmuje ¼ powierzchni lądów półkuli północnej, a także część dna Oceanu Arktycznego. Jest więc ważnym składnikiem kriosfery – zmrożonej części Ziemi, do której należą też lodowce, lód morski czy śnieg⁹. Obecnie z powodu globalnego ocieplenia wieloletnia zmarzlina w Arktyce taje. Najszybciej podnosi się temperatura górnych rejonów zmrożonego gruntu, położonych płytko pod powierzchnią ziemi. Zmrożony grunt, którego temperatura jest zbliżona do 0° C, ociepla się średnio o 0,3° na dekadę. Z kolei chłodniejsza zmarzlina, której temperatura jest niższa od -2°C, ogrzewa się aż o stopień w ciągu 10 lat. Można więc założyć, że z powodu coraz wyższej średniej temperatury Ziemi ten proces będzie przyspieszać. Modele klimatyczne prognozują, że jeśli globalne ocieplenie sięgnie 1,5°C, powierzchnia wieloletniej zmarzliny na półkuli północnej zmniejszy się o 30 proc. Jeśli sięgnie 2°C, jej powierzchnia skurczy się o 40 proc. W ciągu ostatnich 7 lat globalne ocieplenie sięgnęło wartości 1,17°C¹⁰.

Ponadto naukowcy szacują, że w wieloletniej zmarzlinie zmagazynowane jest 1,7 mld ton węgla. To dwa razy więcej niż znajduje się obecnie w atmosferze oraz dwa i pół razy więcej niż ludzkość wypuściła w powietrze od wybuchu rewolucji przemysłowej. W tającej zmarzlinie budzą się mikroorganizmy, które – zależnie od swojego metabolizmu – zaczynają spalać zawarty w niej węgiel beztlenowo lub tlenowo. W efekcie do atmosfery ulatuje metan lub dwutlenek węgla. Oba są gazami cieplarnianymi, przy czym z badań obejmujących ostatnie 100 lat wynika, że metan jest aż dwudziestoośmiokrotnie

⁹ K. Isaksen, H. O'Neill, J. Noetzli, V. Romanovsky, S. Smith, *The changing thermal state of permafrost*, <https://www.nature.com/articles/s43017-021-00240-1> (dostęp: 17 lutego 2023 r.).

¹⁰ *ibidem*.

bardziej skuteczny w zatrzymywaniu ciepła na Ziemi niż dwutlenek węgla¹¹.

Odwilż w Arktyce i rejonach górskich ma też wymierne znaczenie dla tamtejszych ekosystemów oraz dla infrastruktury budowanej przez ludzi. Ławice ryb arktycznych już teraz przemieszczają się, aby dostosować się do zmieniających się temperatur wody. Z kolei w ciągu najbliższych 30 lat tająca zmarzlina może zagrozić 30–50 proc. budynków, rurociągów, gazociągów czy dróg w Arktyce¹². Ich naprawa będzie kosztować dziesiątki mld dolarów, w wielu przypadkach okaże się niemożliwa lub nieopłacalna. Przy mniejszej ilości lodu chroniącego linie brzegowe erozja zimowych sztormów niszczy nadmorskie miejscowości. Rozmarzanie wiecznej zmarzliny skutkuje tym, że przestaje ona stabilizować grunt i dźwigać ciężar zapadających się budynków oraz podporać: linie kolejowe, drogi, pasy startowe lotnisk, rurociągi, słupy linii energetycznych, nabrzeża portów, brzegi mórz i rzek. To skraca czas żywotności istniejącej infrastruktury wokół osiedli ludzkich, instalacji wojskowych czy krytycznych projektów energetycznych i mineralnych¹³.

Geopolityczna wyjątkowość Arktyki

Region arktyczny ma szczególny charakter z kilku powodów:

- podlega zmianom klimatycznym, a także przyciąga coraz większą liczbę państw zainteresowanych eksploatacją zasobów arktycznych, co czyni sytuację bezpieczeństwa w Arktyce zmienną i dynamiczną;

¹¹ K. Bjella, G. Doré, J. Hjort, M. Luoto, D. Streletskiy, Q. Wu, *Impacts of permafrost degradation on infrastructure*, <https://www.nature.com/articles/s43017-021-00247-8> (dostęp: 17 lutego 2023 r.).

¹² *ibidem*.

¹³ Struktura zmarzliny pozostaje rozpoznana w bardzo słabym stopniu, co utrudnia szacowanie skutków jej rozmarzania, zwłaszcza w średniookresowej i długookresowej perspektywie czasowej. Na „wiecznej” zmarzlinie powstały duże miejscowości, m.in. Surgut (380 tys. mieszkańców), Jakuck (330 tys.), Murmańsk (287 tys.; macierzysty port Floty Północnej), Niżniewartowsk (277 tys.), Norylsk (181 tys.; największe miasto za kołem podbiegunowym), Workuta (61 tys.), Nojabrsk (106 tys.) oraz Nowy Urengoj (118 tys.).

- przebieg obwodu koła arktycznego jest niejednoznaczny, przez co trudno jest precyzyjnie określić zakres praw do poszczególnych obszarów i znajdujących się tam zasobów;
- nierozstrzygnięte pozostają kwestie, czy problemy związane ze zmianami klimatycznymi oraz ich konsekwencjami mają charakter globalny – stanowiący „wspólne dziedzictwo” ludzkości; narodowy – oparty na położeniu geograficznym i prawie do suwerenności, czy może lokalny – ukształtowany przez ludność tubylczą, która od wielu lat żyje w „tradycyjny” sposób i realizuje swoje potrzeby na lądzie wokół Oceanu Arktycznego¹⁴.

Zmiany klimatyczne, postęp technologiczny i wzmożona aktywność państw sytuują Arktykę w miejscu, którego jeszcze nie było w historii ludzkości. Arktyka nie posiada centrum decyzyjnego, co skutkuje ograniczonymi możliwościami skutecznej ochrony przed staniem się obszarem strategicznej rywalizacji i konkurencji o zasoby. Jedynym sposobem na utrzymanie Arktyki jako regionu pokojowego współistnienia i współpracy jest zawarcie międzynarodowego porozumienia w sprawie jej statusu oraz zasad inwestowania, prowadzenia badań i eksploatacji jej zasobów. W obecnej sytuacji jest to jednak mało prawdopodobne rozwiązanie.

Czynnikiem, który nie będzie sprzyjał międzynarodowemu uregulowaniu konfliktów, jest też rosnąca temperatura. W najbardziej prawdopodobnym scenariuszu spory między państwami zaangażowanymi w sprawę tego rejonu staną się bardziej skomplikowane i coraz trudniejsze do uregulowania. Ocieplenie klimatu ma wymierny wpływ na wielkość i ukształtowanie pokrywy lodowej w Arktyce, erozję obszarów przybrzeżnych, które tracą barierę lodową chroniącą je przed sztormami, oraz na niszczenie budynków i infrastruktury transportowej ulokowanych na nietrwałym podłożu. Ryby

¹⁴ Грейз Г.М., Кузменко Ю.Г., Босе У., *Китайские интересы в российской Арктике на фоне западных санкций против России и меняющегося геополитического глобального сценария* [Grejz G.M., Kuzmienko J.G., Bose U., *Chińskie interesy w rosyjskiej Arktyce na tle zachodnich sankcji przeciw Rosji i zmieniającego się globalnego scenariusza geopolitycznego*], „Мир науки и мысли. The World of Science and Ideas” 2023, nr 1, s. 134–138, <https://cyberleninka.ru/article/n/kitayskie-interesy-v-rossiyskoy-arktike-na-fone-zapadnyh-sanktsiy-protiv-rossii-i-menyayuschegosya-geopoliticheskogo-globalnogo/viewer> (dostęp: 8 marca 2023 r.).

w Oceanie Arktycznym przemieszczają się ze swoich pierwotnych lokalizacji, co wywiera wpływ na rybołówstwo lokalne i komercyjne, skutkując wzrostem konkurencji między państwami o zasoby morskie. Ściany mórz pokrytych lodem, które w przeszłości odgradzały kraje arktyczne od zagrożeń z zewnątrz, również stopniowo odsuwają się od stałego lądu, odsłaniając luki w naturalnych zaporach obronnych tych państw. Jednocześnie topniejący lód otwiera nowe obszary dla eksploracji i wydobycia zasobów, umożliwiając tym samym zwiększenie tranzytu i otwierając drogę dla wzmożonej działalności rolniczej w kierunku północnym.

Szczególnym obszarem rywalizacji między państwami arktycznymi i niearktycznymi stał się potencjał nowych szlaków morskich. Rosja i Kanada twierdzą, że ich północne korytarze są wodami wewnętrznymi, a zatem podlegają regulacyjnej i suwerennej jurysdykcji ich rządów. Stany Zjednoczone i Chiny uważają je za „międzynarodowe cieśniny”, do których każdy może mieć swobodny dostęp. Ustawia to dotychczasowych sojuszników przeciwko sobie: Kanada przypomina USA, że tranzyt przez cieśniny o statusie międzynarodowym będzie umożliwiać swobodne operowanie na tych wodach rosyjskim i chińskim okrętom podwodnym; Chiny szukają sposobów na ominięcie przepisów, które ich partner (Rosja) nakłada na statki przepływające Północną Drogą Morską. Z kolei wzrost zainteresowania państw niearktycznych tymi terenami – związany z podejmowanymi globalnie działaniami klimatycznymi, kwestiami ochrony środowiska oraz próbami regulacji zasad eksploatacji zasobów lokalnych – pogłębia proces dalszego umiędzynarodowiania zarządzania Arktyką.

Koncepcje polityki arktycznej wybranych państw

Kraje, których terytoria są ulokowane poza kołem podbiegunowym, od dawna strzegą swojej kontroli nad regionem, ograniczając próby wprowadzania niekorzystnych dla siebie zmian w zarządzaniu Arktyką. To osiem państw arktycznych: Rosja, Kanada, Stany

Zjednoczone, Norwegia, Szwecja, Finlandia, Dania (Grenlandia) i Islandia (mała część wyspy Grimsey). Te kraje współpracują m.in. w ramach Rady Arktycznej (*Arctic Council*), organie utworzonym w celu zarządzania problemami Arktyki¹⁵. O ile jednak przez dziesięciolecia Arktyka była obszarem względnie spokojnym, położonym z dala od napięć geopolitycznych, a państwa arktyczne utrzymywały wielopłaszczyznową współpracę, to pogłębiające się zmiany klimatyczne oraz rosyjska inwazja na Ukrainę zmieniły sytuację. Rada Arktyczna okazała się jedną z pierwszych ofiar tej wojny: wszystkie państwa arktyczne z wyjątkiem Rosji wydały na początku marca 2022 r. wspólne oświadczenie, w którym ogłosiły zamiar zawieszenia udziału we wszystkich posiedzeniach tego gremium¹⁶. Argumentowały swoje postanowienie tym, że Rada Arktyczna – najważniejszy organ zarządzający Arktyką – nie może podejmować decyzji opartych na konsensusie w trakcie toczącej się wojny w Ukrainie, prowadzonej przez jednego z jej członków.

Rosja

Spośród ośmiu państw arktycznych Rosja jest najbardziej zależna od tego regionu. Zajmuje ok. 40 proc. terytorium lądowego Arktyki, a ponad połowa mieszkańców Arktyki ma obywatelstwo rosyjskie, co umiejscawia największe arktyczne miasta (Murmańsk, Norylsk) na terytorium Rosji. Z tego powodu Arktyka zajmuje kluczowe

¹⁵ Rada Arktyczna to utworzone na mocy Paktu z Ottawy w 1996 r. forum współpracy międzynarodowej w regionie Arktyki. W jej skład wchodzi przedstawiciele rządów państw i terytoriów położonych w tym regionie: Dania, Finlandia, Grenlandia, Islandia, Kanada, Norwegia, Rosja, USA, Szwecja i Wyspy Owcze (Grenlandia i Wyspy Owcze to terytoria zależne Danii). Polska posiada od 1998 r. status stałego obserwatora. W latach 2021–2023 pracom Rady przewodniczy Rosja. Innym forum współpracy parlamentów, rządów państw nordyckich i ich terytoriów autonomicznych jest utworzona w 1952 r. Rada Nordycka z siedzibą w Kopenhadze. Państwa założycielskie to: Dania, Islandia, Norwegia i Szwecja. W późniejszych latach dołączyły Finlandia, Grenlandia, Wyspy Alandzkie i Wyspy Owcze. Współpraca w ramach Rady Nordyckiej dotyczy wszystkich dziedzin poza polityką zagraniczną i obronnością.

¹⁶ *Joint Statement on Arctic Council Cooperation Following Russia's Invasion of Ukraine*, <https://www.state.gov/joint-statement-on-arctic-council-cooperation-following-russias-invasion-of-ukraine/> (dostęp: 24 lutego 2023 r.).

miejsce w rosyjskich planach rozwoju i jest uznawana za region, który w przyszłości pozwoli złagodzić skutki problemów ekonomicznych i społecznych kraju¹⁷.

Zdaniem Nikołaja Korchunowa, ambasadora ds. współpracy arktycznej w rosyjskim MSZ oraz przedstawiciela Rosji w Radzie Arktycznej, głównym zagrożeniem w Arktyce jest zmiana klimatu, która wymaga opracowania środków łagodzących i działań przystosowawczych. Z tego powodu Rosja deklaruje zainteresowanie różnymi formami międzynarodowego partnerstwa, których celem byłoby osiągnięcie przełomu w dziedzinie technologii i innowacyjnych rozwiązań na rzecz zrównoważonego rozwoju Arktyki. Istnieją jednak przeszkody na drodze do niego, w szczególności ograniczenia wywołane sankcjami gospodarczymi przeciwko Rosji (a w konsekwencji także dla mieszkańców Arktyki). Skutkuje to emisją wielu mln ton dwutlenku węgla uwolnionych w efekcie zawieszenia projektów Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju (*European Bank for Reconstruction and Development, EBOR*) dla Rosji¹⁸. Konrchunow podkreśla, że „jedyną konkurencją, za którą opowiadamy się w Arktyce, jest uczciwa konkurencja rynkowa (...). Ostatnią rzeczą, której potrzebujemy to kolejne przejawy «zimnej wojny» lub «dylematu bezpieczeństwa». Rosja (...) wzmacnia swój potencjał militarny i podejmuje odpowiednie środki obronne w celu zapewnienia suwerenności i ochrony naszych północnych granic, co oparte jest na logice rozsądnej wystarczalności”¹⁹. W opinii Nikołaja Korchunowa Rosja opowiada się za holistycznym podejściem do rozwoju Arktyki, w tym zapobieganiu zagrożeniom oraz reagowaniu na wyzwania poprzez

¹⁷ Rosyjska ekspedycja Arktyka-2007 przeprowadziła badania, które miały potwierdzić, że Grzbiet Łomonosowa jest przedłużeniem jej szelfu kontynentalnego, a zatem spory obszar Arktyki miałby stanowić wyłączną strefę ekonomiczną Rosji. Wzdłuż rosyjskich wybrzeży przebiega Przejście Północno-Wschodnie, droga morską między Europą i krajami Dalekiego Wschodu, której częścią jest Północna Droga Morska (NSR). Ponadto Rosja, która ma rozległą linię brzegową na północy, zmienia swoją pozycję strategiczną i dąży do infrastrukturalnego połączenia arktycznej granicy z Rosją centralną.

¹⁸ E. Buchanan, *Russia and the High North: Interview with Nikolay Korchunov, Russian Ambassador at Large for Arctic Cooperation*, Modern War Institute at West Point, <https://mwi.usma.edu/russia-and-the-high-north-interview-with-nikolay-korchunov-russian-ambassador-at-large-for-arctic-cooperation/> (dostęp: 20 lutego 2023 r.).

¹⁹ *ibidem*.

mechanizmy współpracy regionalnej. Coroczne spotkania szefów Sztabu Generalnego Sił Zbrojnych państw Rady Arktycznej były – zdaniem ambasadora – skutecznym mechanizmem utrzymania stabilności w regionie, ponieważ ograniczały internacjonalizację działalności wojskowej państw niearktycznych. Rosja uważa, że w Arktyce nie ma problemów wymagających militarnego rozwiązania i oczekuje, że wszystkie państwa, które zobowiązały się do utrzymania pokoju, stabilności i konstruktywnych stosunków w tym regionie, będą to zobowiązanie bezwarunkowo przestrzegać²⁰.

Problemem w stanowisku Rosji jest fakt, że pod pozorem troski o środowisko naturalne i poprawę warunków życia rdzennych mieszkańców testuje ona możliwości czerpania zysków ze zmian klimatycznych. Dla prezydenta Władimira Putina Arktyka jest kluczem do kontynuacji modelu biznesowego Rosji opartego na eksporcie surowców energetycznych, zwłaszcza że jej gospodarka odczuwa zachodnie sankcje ekonomiczne nałożone wskutek agresji na Ukrainę. Rosja realizuje więc ambitne projekty energetyczne w Arktyce; militaryzuje też politykę arktyczną, m.in. poprzez testowanie nowych rodzajów broni (tj. podwodny dron Posejdon o napędzie jądrowym), a także reaktywację, kosztem ponad miliarda dolarów, kilkudziesięciu opuszczonych wcześniej radzieckich baz wojskowych na wybrzeżu Arktyki oraz umieszczenie w nich systemów obrony powietrznej S-400. Zgłasza też nowe roszczenia terytorialne na Dalekiej Północy, co uderza w interesy innych państw arktycznych – Kanady, Danii czy Norwegii. Moskwa ponowiła roszczenia terytorialne dotyczące szelfu kontynentalnego na forum ONZ, podejmując tym samym działania zabezpieczające rosyjskie interesy na Północnej Drodze Morskiej. W sumie rości sobie prawa do 1,2 mln kilometrów kwadratowych Arktyki, tj. obszaru czterokrotnie większego od Niemiec²¹.

Po wybuchu wojny rosyjsko-ukraińskiej w lutym 2022 r. tendencje militarystyczne w rosyjskiej polityce arktycznej uległy

²⁰ *ibidem*.

²¹ P. Lokshin, *Kalter Krieg um die Arktis [Zimna wojna w Arktyce]*, <https://www.welt.de/politik/ausland/plus231228413/Wettstreit-der-Weltmaechte-Kalter-Krieg-um-die-Arktis.html> (dostęp: 20 lutego 2023 r.).

wzmocnieniu²². Rosja uważa, że warunki realizacji jej interesów ulegają pogorszeniu, ponieważ – wraz z wnioskami Finlandii i Szwecji ubiegającymi się o przystąpienie do NATO – jest coraz bardziej „okrążana” przez państwa Sojuszu Północnoatlantyckiego²³. 31 lipca 2022 r. prezydent Władimir Putin podpisał znowelizowaną Doktrynę morską Federacji Rosyjskiej²⁴, która aktualizuje cele i strategię operacyjną marynarki wojennej z 2015 r. Najważniejsze założenia dokumentu to „nieuchronność konfrontacji z Zachodem” i potrzeba zwiększenia „zdolności operacyjnej” na akwenach międzynarodowych. Rosja wprost ogłasza się „potęgą morską” i podkreśla konieczność realizacji interesów na każdym akwenie świata. Za najważniejsze regiony operacyjne uznaje teraz Arktykę oraz Pacyfik. Wskazuje to na reorientację założeń polityki morskiej i zmianę nastawienia do Zachodu – z polityki kooperacyjnej na politykę rywalizacji na Dalekim Wschodzie i Północy. W „obszarach kluczowych dla przetrwania państwa”²⁵ oraz w „obszarach o istotnym znaczeniu”²⁶ Rosja zakłada użycie wszystkich możliwych środków, w tym sił zbrojnych²⁷.

Dużą uwagę poświęcono NSR, która została zaklasyfikowana w dokumencie jako wody terytorialne Rosji. Wskazuje to na wzrost zainteresowania Rosji w kierunku północnym, co jest spowodowane przede wszystkim chęcią pozyskania strategicznych surowców oraz zabezpieczenia przed ewentualnymi działaniami zbrojnymi, w tym przed perspektywą inwazji. Mając na uwadze zmiany klimatyczne, Rosja uznała, że sezonowe szlaki morskie na Oceanie Arktycznym mogą wkrótce stać się szlakami stałymi, a wieczna zmarzlina zacznie

²² Moskwa próbuje odbudowywać architekturę obronną z czasów zimnej wojny wzdłuż północnej granicy, uznając, że dostęp do mórz jest nie tylko korzyścią, lecz także potencjalnym zagrożeniem.

²³ 4 kwietnia 2023 r. Finlandia formalnie została członkiem NATO.

²⁴ *Указ Президента Российской Федерации от 31.07.2022 г. № 512 об утверждении Морской доктрины Российской Федерации [Dekret Prezydenta Federacji Rosyjskiej z dnia 31 lipca 2022 r., nr 512, o zatwierdzeniu Doktryny morskiej Federacji Rosyjskiej]*, <http://www.kremlin.ru/acts/bank/48215> (dostęp: 21 lutego 2023 r.).

²⁵ Wody terytorialne Federacji Rosyjskiej, wyłączna strefa ekonomiczna Federacji Rosyjskiej, Morze Kaspijskie, Morze Ochockie, rosyjska część Oceanu Arktycznego.

²⁶ Wschodnia część Morza Śródziemnego, Morze Czarne, Morze Azowskie, Morze Bałtyckie, cieśniny czarnomorskie, cieśniny duńskie, cieśniny kurylskie.

²⁷ *Указ Президента..., op.cit.*

zanikać, co stwarza zarówno szansę, jak i zagrożenie dla bezpieczeństwa północnych obszarów Rosji. Autorzy doktryny wyraźnie wskazali potrzebę inwestowania w przemysł cywilny i wojskowy w regionie północnym. Celem jest chęć poprawy wydajności infrastruktury i zwiększenia zdolności produkcyjnych dla budowy nowoczesnych okrętów, zdolnych zasilić szeregi Floty Północnej. W planach pozostaje zwodowanie nowego rodzaju lotniskowca, zastąpienie sprzętu postradzieckiego nowoczesnym arsenałem morskim oraz zwiększenie liczby atomowych okrętów podwodnych zdolnych do przenoszenia głowic nuklearnych²⁸.

Reasumując, Rosja postrzega Arktykę jako strategiczne *continuum* rozciągające się od północnego Atlantyku po północny Pacyfik. W tym kontekście priorytetami Kremla są nakładanie opłat na inne państwa w zamian za uzyskanie dostępu do rosyjskiej części Arktyki, ochrona Północnego Szlaku Morskiego, obrona podejść do bieguna północnego oraz rozszerzanie zdolności wojskowych Rosji poza obszar rosyjskiej części Arktyki.

Rosja dąży do odbudowy zdolności wojskowych i modernizacji infrastruktury w regionie, stosując tzw. „podwójnie podwójne” podejście: infrastruktura arktyczna jest wykorzystywana do celów cywilnych i wojskowych (podwójne zastosowanie), jednocześnie zaciera granice między intencjami ofensywnymi i defensywnymi (podwójny cel). Rosyjska polityka arktyczna prowadzi do zwiększania napięć, szczególnie w rejonach, gdzie funkcjonują regionalne węzły nawigacyjne: Grenlandia–Islandia–Wielka Brytania oraz Grenlandia–Islandia–Norwegia i archipelag Svalbard²⁹. Tym samym ograniczane są możliwości powrotu do pragmatycznej współpracy z innymi państwami arktycznymi.

²⁸ *ibidem*.

²⁹ M. Boulègue, *The militarization of Russian polar politics*, <https://www.chathamhouse.org/2022/06/militarization-russian-polar-politics> (dostęp: 19 lutego 2023 r.).

Kanada

Państwa Ameryki Północnej zajmują drugą co do wielkości masę lądową Arktyki. W przeciwieństwie do Rosji Arktyka stanowi jednak niewielki procent Produktu Krajowego Brutto (PKB) zarówno dla Kanady, jak i Stanów Zjednoczonych. Z tego powodu sprawy Arktyki przez długi czas uważane były w tych krajach za drugorzędne. To podejście ulega jednak zmianie wraz ze wzrostem zaangażowania Rosji i innych państw w tym regionie. Ottawa podjęła pierwsze decyzje dotyczące zwiększenia własnej aktywności (m.in. budowa nowych lodołamaczy oraz statków zdolnych do funkcjonowania w warunkach arktycznych), lecz wielkość inwestycji Kanady i USA znacząco ustępuje inwestycjom rosyjskim, a nawet chińskim.

Kanada zgodziła się w 2014 r. na zwiększenie środków na obronę do 2 proc. PKB, co stanowi limit obowiązujący państwa NATO³⁰. Zdaniem Elinor Sloan, profesor stosunków międzynarodowych na Carleton University w Ottawie, „Kanada potrzebuje okrętów podwodnych z napędem jądrowym, aby odbywać rejsy patrolowe pod lodem arktycznym przez cały rok, oraz co najmniej dwóch lodołamaczy klasy polarnej. Arktyczne okręty patrolowe mogą penetrować akweny pokryte maksymalnie jednometrową warstwą lodu, dlatego muszą pływać w towarzystwie lodołamaczy”³¹. Płk Pierre Leblanc, były dowódca sił kanadyjskich na Dalekiej Północy, dodaje: „Kanada miałaby trudności z samodzielnym odparciem inwazji dużych sił wojskowych”³².

W kanadyjskich ośrodkach analitycznych dominuje przekonanie, że Kanada w zbyt dużym stopniu opierała swoją politykę bezpieczeństwa na międzynarodowych sojuszach. Nie osiągnęła celów NATO w zakresie wydatków wojskowych (1,3 proc. PKB w 2021 r.)³³.

³⁰ L. Hirtzmann, *L'Arctique canadien, nouvel enjeu militaire? [Kanadyjska Arktyka, nowe wyzwanie militarne?]*, <https://www.lefigaro.fr/international/l-arctique-canadien-nouvel-enjeu-militaire-20220904> (dostęp: 20 lutego 2023 r.).

³¹ *ibidem*.

³² *ibidem*.

³³ *Military Expenditure (% of GDP) – Canada. The World Bank data*, <https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS?locations=CA> (dostęp: 19 lutego 2023 r.).

Polega na partnerstwie wywiadowczym „Five Eyes”, ale kanadyjski wkład w tę inicjatywę jest rozczarowujący³⁴. Jego rząd wielokrotnie wspominał o zobowiązaniach na rzecz obrony Ameryki Północnej, m.in. z wykorzystaniem NORAD³⁵, ale jak dotąd nie wykonał zbyt wiele, aby zmodernizować kluczowe systemy nadzoru, które stanowią podstawę bezpieczeństwa i ochrony kanadyjskiej suwerenności nad Arktyką. W związku z tą sytuacją kluczowe jest podjęcie trzech następujących kroków: Kanada powinna zobowiązać się do wnoszenia na rzecz wzmocnionej misji zbiorowego bezpieczeństwa NATO. Po drugie, musi rozszerzyć swoje zdolności wywiadowcze, a także te dotyczące oceny zagrożeń w wymiarze globalnym, aby wraz z partnerami z „Five Eyes” przyczynić się do wczesnego ostrzegania o zagrożeniach i konfliktach. Po trzecie, Kanada musi zrealizować swoje zobowiązania wobec Arktyki. Będzie to oznaczać nowe inwestycje w infrastrukturę, zdolności obronne na Dalekiej Północy oraz nadzór naziemny i kosmiczny, monitorujący skutki zmian klimatu oraz zagrożenia dla bezpieczeństwa. Konieczne będzie także podjęcie nowych zobowiązań obronnych, tj.: przyspieszenie wzrostu wydatków wojskowych i zwiększenie liczebności sił zbrojnych, co może być przedsięwzięciem niewygodnym, zwłaszcza w sytuacji, gdy kraj dąży do ożywienia gospodarczego po pandemii COVID-19³⁶.

³⁴ Tzw. Sojusz Pięciorga Oczu to niejawne porozumienie instytucji wywiadowczych pięciu państw: USA, Wielkiej Brytanii, Kanady, Australii i Nowej Zelandii. Dotyczy przekazywania sobie danych wywiadowczych, w szczególności tych z nasłuchu elektronicznego, i rezygnacji z wzajemnego szpiegowania.

³⁵ Nadzór w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa nad kanadyjską częścią Arktyki oraz amerykańską Alaską prowadzi *North American Aerospace Defense Command* (Dowództwo Obrony Północnoamerykańskiej Przestrzeni Powietrznej i Kosmicznej, NORAD). To jednostka organizacyjna istniejąca od 12 maja 1958 r., w skład której wchodzi USA i Kanada. Celem jest kontrola przestrzeni powietrznej i kosmicznej nad Ameryką Północną poprzez: wykrywanie, obserwację i szacowanie stopnia zagrożenia obiektów w przestrzeni kosmicznej; wykrywanie i ostrzeganie przed atakiem na Amerykę Północną; współpracę i dostarczanie informacji innym szczeblom dowodzenia; zapewnienie kontroli i obrony w przestrzeni powietrznej USA i Kanady.

³⁶ W. Wark, A. Shull, *Opinion: Canada needs a new security strategy to deal with the new global order*, <https://nationalpost.com/opinion/opinion-canada-needs-a-new-security-strategy-to-deal-with-the-new-global-order> (dostęp: 19 lutego 2023 r.); A. Shull, W. Wark, *Reimagining a Canadian National Security Strategy*, <https://www.cigionline.org/publications/reimagining-a-canadian-national-security-strategy/> (dostęp: 19 lutego 2023 r.).

Kluczowe potrzeby obronne Kanady obejmują nowe myśliwce i samoloty szturmowe, uzbrojone i nieuzbrojone drony rozpoznawcze, małe systemy satelitarne, mobilne systemy obrony przeciwlotniczej, obronę przeciwpancerną i uzbrojone lodołamacze³⁷. Jednak największa reorientacja będzie dotyczyć zapewnienia bezpieczeństwa ekonomicznego, obejmującego m.in. ochronę przedsiębiorstw i osób przed cyberatakami, wzmocnienie zdolności do zwalczania zagranicznego szpiegostwa i kradzieży wiedzy, poprawę ochrony własności intelektualnej w gospodarce opartej na technologii cyfrowej oraz zapewnienie, że sektor badawczy i społeczeństwo obywatelskie w Kanadzie są wolne od złośliwej, obcej ingerencji³⁸. Wyzwania dla bezpieczeństwa ekonomicznego i zagrożenia dla interesów gospodarczych kraju są bez wątpienia największe od czasu II wojny światowej. Obejmują one w szczególności kanadyjskie terytoria arktyczne jako potencjalny obszar rywalizacji państw o zasoby tego regionu. Dla Kanady nadszedł czas, aby zareagować na fundamentalne zmiany porządku światowego.

Stany Zjednoczone

Stany Zjednoczone są państwem arktycznym dzięki eksklawie położonej w północno-zachodniej części Ameryki Północnej, czyli Alasce. Jest ona nie tylko największym stanem USA (ponad 1,7 mln km kw.), lecz także trzecim najmniej zaludnionym (ok. 733 tys. ludności)³⁹. Dotychczasowe, relatywnie słabe zainteresowanie władz USA sprawami Dalekiej Północy wynika z odległości geograficznej czterdziestu ośmiu kontynentalnych stanów, a także z powszechnej w tym kraju koncepcji normatywnej, według której Alaska jest wyjątkowym regionem z zestawem niepisanych zasad, wierzeń i historii, które zapewniły jej odporność na wiele problemów geopolitycznych.

³⁷ *Canada's Arctic and Northern Policy Framework*, Government of Canada, 2019.

³⁸ W. Wark, A. Shull, *Opinion: Canada needs...*, *op.cit.*

³⁹ *U.S. Census Bureau QuickFacts*, <https://www.census.gov/quickfacts/fact/table/AK/ST045222> (dostęp: 19 lutego 2023 r.).

Narracja o wyjątkowości Arktyki utrzymywała się od czasu zakończenia zimnej wojny, ale zaczyna być kwestionowana w obliczu aktualnych i nadchodzących zmian w środowisku bezpieczeństwa. Wraz z otwarciem nowych szlaków morskich i łatwiejszym dostępem do ropy naftowej, gazu i innych zasobów naturalnych powstaje tzw. „nowa Arktyka”, co zmusza Stany Zjednoczone do bardziej aktywnego zabezpieczenia swoich interesów. Niektóre amerykańskie ośrodki analityczne wzywają do amerykańskiego „powrotu” do Arktyki, który obejmowałby powstanie programu „Arktycznej Inicjatywy Bezpieczeństwa” (na wzór „Europejskiej Inicjatywy Odstraszenia” w Europie Wschodniej) w celu przeciwstawienia się agresywnej postawie Rosji. Poprzez projekty infrastrukturalne, nowe ćwiczenia wojskowe oraz działania biznesowo-badawcze Waszyngton mógłby pokazać, że Ameryka nie porzuci zarówno arktycznych ambicji, jak i terytoriów swoich bliskich sojuszników w obliczu postawy Rosji. Jest jednak grono ekspertów i ekspertek, którzy zgłaszają wątpliwości. Obawiają się wysokich kosztów „nowej, północnej zimnej wojny”, niepewnych perspektyw wykorzystania zasobów surowcowych Arktyki, a także niejasnej przyszłości NSR pomimo deklaracji ze strony rosyjskiej. Co więcej, wysokie koszty ubezpieczenia przedsięwzięć realizowanych na Dalekiej Północy sprawiają, że trasy arktyczne są drogie i w najbliższej przyszłości nie będą w stanie konkurować z trasami przez kanały Sueski czy Panamski⁴⁰.

W dokumencie strategicznym pt. „Niebieska Arktyka: strategiczny plan dla Arktyki” ze stycznia 2021 r. (wydanym w ostatnich dniach urzędowania administracji Donalda Trumpa) wzywa się do zwiększenia amerykańskich wpływów w tym regionie⁴¹. Podkreśla się potrzebę zwiększenia amerykańskiego systemu odstraszenia w Arktyce, jednak bez naruszania stabilności relacji lub wywoływania konfliktu w regionie. Jednym z kluczowych celów zawartych w strategii jest „budowanie zaufania między narodami poprzez zbiorowe działania

⁴⁰ P. Lokshin, *Kalter Krieg...*, *op.cit.*

⁴¹ *A Blue Arctic. A Strategic Blueprint for the Arctic*, <https://media.defense.gov/2021/Jan/05/2002560338/-1/-1/0/ARCTIC%20BLUEPRINT%202021%20FINAL.PDF/ARCTIC%20BLUEPRINT%202021%20FINAL.PDF> (dostęp: 20 lutego 2023 r.).

odstraszania i bezpieczeństwa, które koncentrują się na wspólnych zagrożeniach i wspólnych interesach”⁴². Zaproponowane podejście jest jednak niezgodne z koncepcją odstraszania wobec Rosji, opartą na silnej, wiarygodnej i przewidywalnej obecności wojskowej, unikającej podsycania napięć i wywoływania ewentualnego konfliktu. Silniejsza obecność wojskowa USA w regionie Arktyki jest bez wątpienia kluczowa dla utrzymania odpowiedniego poziomu odstraszania. Jednak jest także konieczne, aby doprowadzić do zmniejszenia ryzyka wystąpienia niezamierzonych konfliktów poprzez „rozszerzenie regionalnych mechanizmów konsultacyjnych i wspólnego planowania” z „komunikacją, ograniczeniami, przejrzystością i weryfikacją” jako podstawowymi elementami zapobiegania niezamierzonej eskalacji militarnej w Arktyce⁴³.

Znaczenie Arktyki dla USA szybko wzrasta na skutek „rosnących implikacji geostrategicznych, ekonomicznych, klimatycznych, środowiskowych i bezpieczeństwa narodowego” wynikających z szybkich zmian zachodzących w tym regionie. W 2014 r. oczekiwano, że stała obecność amerykańskiej Marynarki Wojennej w Arktyce będzie konieczna nie wcześniej niż w 2030 r. Obecnie ocenia się, że podjęcie działań w tym zakresie jest sprawą pilną ze względu na złożony charakter wyzwań arktycznych: od zapewnienia nieskrępowanego dostępu do szlaków morskich i surowców po wzmożoną aktywność wojskową Rosji i Chin, wymuszającą bardziej asertywne zaangażowanie się USA. Z tego powodu kładzie się większy nacisk na kontrolę akwenów morskich, a także podejmuje szereg działań, w tym: decyzję o odtworzeniu Drugiej Floty USA; wzmocnienie obiektów wojskowych, tj. Bazy Sił Powietrznych Thule na Grenlandii; wzrost amerykańskiej obecności wojskowej w bazie lotniczej w Ørland w Norwegii; udział grupy uderzeniowej lotniskowca Harry S. Truman w ćwiczeniach NATO pk. Trident Juncture w 2018 r. w pobliżu koła podbiegunowego⁴⁴. Ponadto w amerykańskiej strategii arktycznej kładzie się

⁴² *ibidem*.

⁴³ K. Zysk, *Predictable Unpredictability? U.S. Arctic Strategy and Ways of Doing Business in the Region*, <https://warontherocks.com/2021/03/predictable-unpredictability-u-s-arctic-strategy-and-ways-of-doing-business-in-the-region/> (dostęp: 20 lutego 2023 r.).

⁴⁴ *National Strategy for the Arctic Region*, The White House, Washington 2022.

nacisk na rozwijanie zdolności w zakresie: załogowej i bezzałogowej obecności operacyjnej, patrolowania, inwestycji w infrastrukturę, kluczowych badań i projektów umożliwiających funkcjonowanie w warunkach klimatu arktycznego; modelowania pogody, dowodzenia, kontroli, komputerów, łączności, cyberprzestrzeni, wywiadu, nadzoru i rozpoznania możliwych do zastosowania w Arktyce. USA ma w planach współpracę z sojusznikami i partnerami regionalnymi, m.in. w zakresie nadzoru powietrznego, wymiany danych wywiadowczych, ćwiczeń i szkoleń. Chodzi także o to, aby poprzez rozwój współpracy międzynarodowej w wymiarze regionalnym zwiększać możliwości realizowania wspólnych interesów i osiągnięcia zbieżnych celów w tym wyjątkowym środowisku bezpieczeństwa⁴⁵.

Słabością amerykańskiej strategii arktycznej jest jednak m.in.: brak określenia celowości zaangażowania amerykańskich sił morskich w różnych częściach regionu, a także brak uznania, że Arktyka jest rozległa i zróżnicowana pod względem poziomu rozwoju, infrastruktury, działalności gospodarczej i potrzeb wojskowych. Poszczególne jej części różnią się pod względem wyzwań w dziedzinie bezpieczeństwa. Europejska część Arktyki jest relatywnie silnie zmilitaryzowana – w odróżnieniu od wybrzeży Alaski. Zachodnia część Arktyki jest obszarem działania rosyjskiej Floty Północnej, co potencjalnie stwarza zagrożenie dla drożności morskich szlaków komunikacyjnych oraz możliwości operacyjnych amerykańskich i europejskich sił morskich na północnym Atlantyku. Kwestię sporną stanowi rosyjska kontrola nad Północną Drogą Morską, kwestionowana przez USA. Nierozstrzygalnym dylematem pozostaje też znalezienie równowagi pomiędzy dwoma filarami bezpieczeństwa arktycznego: z jednej strony militaryzacją, silną obroną i odstraszeniem, z drugiej zaś – tworzeniem sieci zarządzania i współpracy. W wymiarze praktycznym obejmuje to m.in. Okrągły Stół Arktycznych Sił Bezpieczeństwa⁴⁶ i spotkania szefów obrony państw regionu.

⁴⁵ *ibidem*.

⁴⁶ ASFR, czyli *Arctic Security Forces Roundtable* (Okrągły Stół Arktycznych Sił Bezpieczeństwa) to ustanowiony w 2011 r. z inicjatywy Norwegii i USA format współpracy dwunastu państw (Kanada, Dania, Finlandia, Francja, Niemcy, Islandia, Holandia, Norwegia, Rosja, Szwecja, Wielka Brytania, USA) w zakresie poprawy komunikacji i świadomości

W tym kontekście potrzebne jest także większe zaangażowanie amerykańskiej dyplomacji w Arktyce. W 2014 r. podczas administracji prezydenta Baracka Obamy zostało utworzone stanowisko Specjalnego Przedstawiciela ds. Arktyki. W 2017 r. zostało ono zlikwidowane, a w 2020 r. ponownie odtworzone pod nazwą Koordynatora Regionu Arktycznego. Latem 2020 r. nastąpiło także otwarcie konsulatu USA w Nuuk, na Grenlandii. Z jednej strony to pozytywne kroki w kierunku rozszerzenia obecności dyplomatycznej i zaangażowania USA w sprawy Arktyki. Z drugiej strony, te działania zostały raczej odebrane jako symbole historycznego zaniedbania regionu przez USA, gdyż to wciąż za mało, aby ustanowić amerykańskie dyplomatyczne przywództwo w Arktyce⁴⁷. W tym kontekście senatorka Lisa Murkowski, republikanka z Alaski, zwróciła się z wnioskiem do prezydenta Joe Bidena o rozważenie m.in.: rozszerzenia amerykańskiego przywództwa w Arktyce na całą gałąź wykonawczą, zwłaszcza na Departament Stanu, Departament Obrony, Radę Bezpieczeństwa Narodowego, przywrócenie funkcjonowania Komitetu Wykonawczego ds. Arktyki z dodatkowymi miejscami dla przedstawicieli rdzennych mieszkańców Alaski, a także powołanie Specjalnego Pełnomocnika Prezydenta ds. Klimatu oraz dyrektora wykonawczego *Ted Stevens Center for Arctic Security Studies* – zatwierdzonego i finansowanego przez Kongres regionalnego centrum studiów w dziedzinie bezpieczeństwa w Arktyce⁴⁸.

morskiej w regionie koła podbiegunowego, powstały w wyniku zwiększającego się przepływu ludzi i towarów w Arktyce. Spotkania odbywają się zazwyczaj regularnie co pół roku z udziałem wysokiej rangi oficerów reprezentujących poszczególne kraje. Od 2014 r. w spotkaniach ASFR nie uczestniczy Rosja.

⁴⁷ L. Murkowski, *Arctic Exceptionalism*, <http://afsa.org/arctic-exceptionalism> (dostęp: 20 lutego 2023 r.).

⁴⁸ *ibidem*.

Kraje nordyckie⁴⁹

Norwegia, Finlandia, Islandia i Szwecja to mniejsi gracze na arenie międzynarodowej. Mimo to również mają swoje interesy w Arktyce, zwłaszcza w przemyśle naftowym, gazowym i mineralnym, rybołówstwie i turystyce. Polityka państw nordyckich w Arktyce pozostaje połączeniem metod odstraszenia i odprężenia, ale rosnące zdolności militarne Rosji w regionie, jej asertywna polityka zagraniczna i dopuszczanie użycia siły w osiąganiu celów politycznych czynią stosunki wzajemnie asymetrycznymi i wymagają od państw nordyckich przesunięcia akcentów w dotychczas realizowanej polityce bezpieczeństwa.

Norwegia jest światowym liderem w produkcji ropy naftowej w Arktyce oraz dużym eksporterem ropy i gazu ziemnego. Szacuje się, że połowa z jej nieodkrytych węglowodorów znajduje się na Morzu Barentsa. Jest też drugim co do wielkości eksporterem ryb na świecie. Skutkuje to tym, że – w warunkach asymetrii militarnej między Norwegią a Rosją – jest ona silnym orędownikiem skupienia NATO na obronie zbiorowej i zwiększenia zaangażowania na północnej flance poprzez sojusznicze ćwiczenia wojskowe, zgodnie z zasadami prawa międzynarodowego. Po nielegalnej rosyjskiej aneksji Krymu Norwegia zawiesiła współpracę wojskową z Rosją, ale podtrzymała ją w dziedzinach: rybołówstwa, poszukiwania i ratownictwa, współpracy straży przybrzeżnych i granicznych, reagowania na incydenty na morzu czy zagrożenia dla środowiska⁵⁰. Utrzymywana jest też „gorąca linia” pomiędzy norweskim Dowództwem Operacyjnym a rosyjską Flotą Północną, aby zmniejszyć ryzyko wystąpienia nieprzewidzianych wypadków. Oba kraje mają „wspólny interes, aby

⁴⁹ Kraje nordyckie (tj. kraje północne, od słów *nord* i *nordisk* oznaczających w językach skandynawskich odpowiednio *północ* i *północny*) to termin, który wiąże się z określeniem „kraje skandynawskie”, ale o szerszym znaczeniu. Obejmuje kraje członkowskie Rady Nordyckiej, tj. trzy państwa skandynawskie (Danię, Norwegię i Szwecję) oraz Islandię i Finlandię. Z Radą związane są też trzy terytoria autonomiczne: Grenlandia, Wyspy Alandzkie i Wyspy Owczce.

⁵⁰ Norwegia i Rosja, wraz z USA, Kanadą i Danią, przyjęły w 2008 r. Deklarację Ilulissat w sprawie utrzymania kompleksowego międzynarodowego systemu prawnego w regionie Oceanu Arktycznego, a w 2010 r. podpisały porozumienie w sprawie wspólnej granicy morskiej na Morzu Barentsa.

tworzyć sprzyjający klimat do rozszerzonej współpracy w przyszłości”⁵¹. Niemniej, w świetle pogarszających się warunków bezpieczeństwa w regionie, Norwegia rozważa reinterpretację tzw. Traktatu Spitsbergeńskiego, podpisanego w 1920 r. w Paryżu. Daje on Norwegii zwierzchnictwo nad archipelagiem Svalbard, ale pozwala innym sygnatariuszom zakładać tam stacje badawcze i eksploatować zasoby naturalne.

Do czasu zbrojnej agresji Rosji na Ukrainę w lutym 2022 r. polityka arktyczna Szwecji i Finlandii pozostawały w dużej mierze skorelowane z politykami pozostałych państw arktycznych. Jednak po wybuchu wojny oba kraje zdecydowały się na zasadnicze przeorientowanie polityki bezpieczeństwa i przedłożyły wnioski akcesyjne w sprawie przystąpienia do Sojuszu Północnoatlantyckiego. Finlandia formalnie jest już członkiem NATO. Natomiast proces przystąpienia Szwecji do Sojuszu jeszcze się nie zakończył. Włączenie Szwecji i Finlandii do NATO wzmocni jego siłę militarną oraz możliwości obronne na północnej flance. Podniesie także znaczenie Arktyki i poprawi sytuację strategiczną państw regionu poprzez ograniczenie swobody operacyjnej siłom zbrojnym Rosji. Szwecja i Finlandia – po formalnym zakończeniu procedury – zostaną objęte sojuszniczymi gwarancjami obronnymi, które będą obejmować także ich terytoria arktyczne.

Rosja przedstawia decyzję Finlandii i Szwecji o wstąpieniu do NATO jako manewr Sojuszu, który jeszcze bardziej „okrąży ją” w regionie bałtyckim i arktycznym. Dyskusyjne postawienie tej sprawy nie oznacza jednak, że Moskwa nie odpowie środkami destrukcyjnymi (choć trzeba przyznać, że bezpośredni konflikt Rosji z Finlandią i Szwecją w najbliższym czasie nie wydaje się prawdopodobny). W efekcie tej decyzji wzrosło jednak ryzyko podważenia dotychczasowych modeli zarządzania Arktyką, w tym załamania prac Rady Arktycznej. Przystąpienie Szwecji i Finlandii do NATO formalnie podzieli bowiem ten obszar na dwie części: państwa NATO i Rosję. Zakłócenia współpracy naukowej i regulacji zasobów morskich były

⁵¹ R. Folland, *Arctic Security: Deterrence and Détente in the High North*, <https://www.thearcticinstitute.org/arctic-security-deterrence-detente-high-north/> (dostęp: 21 lutego 2023 r.).

widoczne już po wybuchu wojny w Ukrainie. Obecnie mogą ulec nasileniu, zwłaszcza że istnieje grupa państw (m.in. Chiny, Indie i Japonia), które roszczą sobie prawa do włączania się w proces zarządzania Arktyką i eksploataowania jej zasobów. Będą więc dążyć do tego, aby pogłębiać podziały wśród państw arktycznych, podważać obecne modele zarządzania regionem i dążyć do ich internacjonalizacji (np. na wzór modelu zarządzania Antarktyką)⁵².

Nordyckim członkiem NATO, który nie posiada stałych sił, a jego polityka i międzynarodowa pozycja są szczególnie silnie zdeterminowane przez jego położenie i wielkość (103,1 tys. km kw., 368 tys. mieszkańców), jest Islandia. To małe państwo wyspiarskie, którego gospodarka jest oparta na innowacyjności, wiedzy i elastycznym udziale w globalnej wymianie ekonomicznej. Jednocześnie jest to kraj wrażliwy na wszelkiego rodzaju zmiany zachodzące w środowisku bezpieczeństwa, również w regionie Arktyki, którą postrzega przez pryzmat zmiany własnego znaczenia geostrategicznego, żywotnie istotnego dla państw małych. Z tego powodu opiera politykę bezpieczeństwa na multilateralizmie i budowaniu przyjaznych relacji z innymi aktorami stosunków międzynarodowych. Po wycofaniu sił amerykańskich w 2006 r. z bazy w Keflavik, pojawieniu się zagrożeń asymetrycznych oraz w świetle konieczności redefinicji potrzeb bezpieczeństwa po agresji Rosji na Ukrainę Islandia stanęła przed wyzwaniem zapewnienia sobie na nowo gwarancji bezpieczeństwa. Cel ten osiąga m.in. poprzez: zacieśnianie współpracy nordyckiej oraz w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego; wydzielanie swojego terytorium, przestrzeni morskiej i powietrznej na potrzeby realizacji ćwiczeń Sojuszu; wzmacnianie współpracy obronnej m.in. z Norwegią, Wielką Brytanią, Kanadą i Danią; aktywne działania na rzecz poznania obszaru arktycznego i podnoszenie własnych kompetencji jako wiarygodnego i kompetentnego partnera w rozwiązywaniu problemów tego regionu; rozwój innowacyjnej gospodarki opartej na wiedzy. W interesie bezpieczeństwa Islandii jest bowiem utrzymanie

⁵² M. Black, P. Dortmans, B. Sacks, *Arctic Governance is in Trouble. The Antarctic Could be Next*, https://www.realclearworld.com/articles/2022/12/06/arctic_governance_is_in_trouble_the_antarctic_could_be_next_868682.html (dostęp: 21 lutego 2023 r.).

Arktyki jako obszaru międzynarodowej współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa, ochrony środowiska i zasobów naturalnych, transportu, kultury i społeczeństwa, nauki i monitoringu⁵³.

Grenlandia to kolejny przykład terytorium, które jest przede wszystkim obszarem aktywności gospodarczej. Ta słabo zaludniona wyspa, zamieszkała przez ok. 56 tys. ludzi, stopniowo zwiększa zakres swojej autonomii uzyskanej w 1979 r. Rząd w Kopenhadze nadal decyduje o polityce walutowej, obronnej i zagranicznej Grenlandii, lecz w pozostałych obszarach dotyczących wyspy decyzje podejmuje grenlandzkie władze samorządowe. Nie można wykluczyć scenariusza, że w przyszłości, kierując się własnym, pragmatycznie rozumianym interesem, zagłosują one nad niepodległością.

Strategiczne położenie Grenlandii pomiędzy Ameryką Północną, Arktyką a Europą oraz perspektywa zdobycia ogromnych, dotychczas niedostępnych zasobów surowców, w tym pierwiastków ziem rzadkich stanowiących składnik zaawansowanych technologicznie produktów (np. smartfonów), doprowadziły do znaczącego zainteresowania wyspą. Kombinacja potrzeb gospodarczych, presja ze strony wielkich mocarstw oraz nowe możliwości pojawiające się w efekcie zmian klimatycznych skutkują rosnącą konkurencją międzynarodową w zakresie wydobycia surowców ulokowanych na wyspie. Grenlandia coraz wyraźniej traktuje zasoby naturalne jako klucz do zmniejszenia zależności finansowej od Danii (środki pochodzące z tego kraju stanowią połowę budżetu Grenlandii i czwartą część jej PKB). O ile duża część mieszkańców Grenlandii popiera własną niezależność, to przeszkodą jest słaba i niezdywersyfikowana gospodarka wyspy, oparta głównie na rybołówstwie i turystyce. Obecnie ok. 80 proc. wyspy pokryte jest lodem; jednak z biegiem czasu ocieplający się klimat i postęp technologiczny sprawią, że firmy poszukujące złóż surowców i minerałów będą miały do nich ułatwiony dostęp⁵⁴.

⁵³ K. Chyra, *Polityka Islandii wobec Arktyki w kontekście wyzwań dla bezpieczeństwa w regionie*, Teka Komisji Politologii i Stosunków Międzynarodowych” 2017, nr 12/2, s. 163–180.

⁵⁴ *Pro-Environment Politics Won't Deter Demand for Greenland's Resources*, <https://worldview.stratfor.com/article/pro-environment-politics-won-t-deter-demand-greenlands-resources> (dostęp: 21 lutego 2023 r.).

W związku z tym można przypuszczać, że gdyby Grenlandia odebrała się w przyszłości od Danii – członka NATO, sojusznika USA i „bufora” dla Grenlandii w zakresie polityki zagranicznej i obronnej – konkurencja o uzyskanie dostępu do grenlandzkich zasobów naturalnych może się zaostrzyć. Największym producentem i konsumentem pierwiastków ziem rzadkich są Chiny, które będą zainteresowane zabezpieczeniem ich dostaw poprzez eksploatację złóż na Grenlandii⁵⁵. Z kolei Stany Zjednoczone⁵⁶, Unia Europejska⁵⁷, Wielka Brytania⁵⁸ i inne kraje będą szukać alternatywy dla dostaw z Chin. Wszyscy ci aktorzy będą prawdopodobnie zwiększać pomoc gospodarczą dla wyspy, aby wpłynąć na przyszłe decyzje grenlandzkiego rządu.

W świetle powyższych uwarunkowań wydaje się, że strategia arktyczna największych państw nordyckich powinna być oparta na trzech filarach. Po pierwsze, kraje te muszą tak zarządzać ryzykiem, aby zachowywać elastyczną równowagę między środkami odstraszającymi a zapewniającymi dotychczasową stabilność w obliczu nieprzewidywalnych zachowań Rosji. Po drugie, ich polityka wobec Arktyki musi mieć na celu zapewnienie twardego bezpieczeństwa, aby skutecznie chronić przed rosyjskim rewizjonizmem, a jednocześnie nie prowadzić do eskalacji konfliktu. Może to oznaczać konieczność wzmocnienia obecności NATO na północnej flance i zagwarantowania, że Sojusz przyjdzie swoim nordyckim członkom z pomocą w razie rosyjskiej agresji, a także stałą i wiarygodną obecność wojskową w regionie. Po trzecie, państwa nordyckie mają potencjał, aby

⁵⁵ Zainteresowanie Chin Grenlandią koncentruje się na badaniach polarnych i zasobach naturalnych, Grenlandia zaś jest zainteresowana chińskimi inwestycjami ukierunkowanymi na pobudzenie i rozwój jej gospodarki. W 2016 r. Kopenhaga uniemożliwiła chińskiej firmie przejęcie opuszczonej bazy morskiej na Grenlandii.

⁵⁶ USA proponowały zakup Grenlandii w 1946 i 2019 r., a od 1950 r. mają bazę lotniczą na wyspie.

⁵⁷ UE opublikowała we wrześniu 2020 r. plan dywersyfikacji dostaw surowców energetycznych, w tym pierwiastków ziem rzadkich. Grenlandia jest ważną częścią tego planu.

⁵⁸ W listopadzie 2020 r. Londyn i Grenlandia podpisały protokół ustaleń w celu zacieśnienia współpracy w zakresie rybołówstwa – kluczowego sektora handlu dwustronnego. Wielka Brytania postrzega pogłębianie współpracy gospodarczej z Grenlandią przez pryzmat poprawy warunków na zabezpieczenie dywersyfikacji łańcucha dostaw zasobów naturalnych.

współpracować z Rosją w sprawach arktycznych, a przy tym łagodzić dylematy bezpieczeństwa w regionie i równoważyć ryzyko wybuchu konfliktu militarnego poprzez użycie środków ukierunkowanych na budowanie przejrzystości, przewidywalności, stabilności, odpowiedzialności oraz pragmatycznej współpracy. Z tego powodu Arktyka może stać się takim regionem, w którym zasadne stanie się łączenie odstraszenia militarnego, dialogu politycznego, współpracy gospodarczej i środowiskowej; zarówno w ramach istniejących, jak i przyszłych formatów współpracy, gdy zaistnieją już warunki do ich uruchomienia.

Chiny jako wiodące państwo niearktyczne

Postęp technologiczny oraz gospodarczy, powiązany z ocieplaniem się klimatu, skutkują tym, że coraz więcej państw deklaruje zainteresowanie Arktyką. Spośród nich prym wiodą Chiny, które znacząco zwiększyły swoje inwestycje i angażują się w sprawy tego regionu na znacznie szerszą skalę niż jakikolwiek inny kraj arktyczny w ostatnich latach. W 2011 r. władze chińskie stwierdziły, że są potęgą „bliską Arktyki” oraz zadeklarowały, że będą dążyć do uzyskania statusu „mocarstwa polarnego” w ramach morskiej i narodowej strategii bezpieczeństwa. Dwa lata później Pekin otrzymał status obserwatora w Radzie Arktycznej (obok Indii, Korei Południowej, Singapuru i Japonii). Te działania zmieniły środowisko bezpieczeństwa w Arktyce, czyniąc ją *de facto* obszarem rywalizacji i konkurencji państw europejskich, północnoamerykańskich oraz azjatyckich. Co prawda Chiny działają w ramach istniejącej struktury zarządzania dla Arktyki, ale mają wyraźny interes w podważaniu istniejącego porządku prawnego i międzynarodowego, ustanowionego i sprawowanego głównie przez kraje arktyczne.

Chiny dążą do tego, aby stać się „wielką potęgą arktyczną”, chociaż publicznie bagatelizują ten cel. Niektórzy analitycy przyjmują, że politycy tego kraju mówią dwoma głosami na temat Arktyki. Pierwszy głos (np. zawarty w dokumentach państwowych skierowanych na

zewnątrz) jest stosunkowo stonowany i umiarkowany. Drugi zaś (np. treść przemówień chińskich decydentów państwowych) jest skierowany do odbiorców wewnętrznych, podkreślający konkurencję i arktyczne ambicje Pekinu⁵⁹. Określa on Arktykę, Antarktydę, dno morskie oraz przestrzeń kosmiczną jako „przestrzenie niezarządzone”, czyli „najbardziej konkurencyjne skarby zasobów”. W związku z tym można przypuszczać, że będą oni dążyć do stworzenia takich warunków, aby udział w tych zasobach odpowiadał udziałowi Chin w światowej populacji. Chińscy planiści wojskowi postrzegają Arktykę jako obszar potencjalnej przyszłej rywalizacji militarnej, dlatego nie można wykluczać ryzyka użycia przez nich siły w „grze wielkich mocarstw”, mającej na celu zapewnienie dostępu do zasobów ulokowanych „w nowych przestrzeniach strategicznych”⁶⁰.

Pekin argumentuje, że aktualne normy i standardy międzynarodowe nie są reprezentatywne dla całego świata i odzwierciedlają system północnoatlantycki wprowadzony po II wojnie światowej, który stanowił rdzeń globalnej potęgi gospodarczej. Według tych polityków obecny porządek nie odpowiada już normom społecznym, politycznym czy gospodarczym większości krajów świata i dlatego nadszedł czas na dostosowanie globalnych mechanizmów w taki sposób, aby reprezentowały szersze spektrum państw świata, a nie tylko garstkę europejskich i północnoamerykańskich demokracji liberalnych. Takie podważanie układu sił w Arktyce rozpoczęłoby erozję ładu globalnego i tworzenie warunków do budowy nowego porządku międzynarodowego, bardziej korzystnego z punktu widzenia interesów bezpieczeństwa i rozwoju Chin. W tym kontekście przystąpienie Finlandii i Szwecji do NATO wzmocni pozycję Chin, ponieważ podzieli Arktykę między państwa NATO a Rosję, skutecznie utrudniając kontynuowanie współpracy między państwami arktycznymi. Chiny mogą oczekiwać, że nowa sytuacja ułatwi im umiędzynarodowienie rządów w Arktyce, przełamanie mentalności skoncentrowanej

⁵⁹ A. Dale-Huang, R. Doshi, G. Zhang, *Northern expedition: China's Arctic activities and ambitions*, <https://www.brookings.edu/research/northern-expedition-chinas-arctic-activities-and-ambitions/> (dostęp: 22 lutego 2023 r.).

⁶⁰ *ibidem*.

na zimnej wojnie i Zachodzie, wytworzenie warunków do zmiany systemu zarządzania w wymiarze nie tylko arktycznym, lecz także globalnym, w którym przewidziana będzie większa rola Chin. Każdy ruch mający na celu faktyczne wykluczenie Rosji z Rady Arktycznej może ośmielić Pekin do pogłębienia współpracy z Moskwą w kierunku wypracowania alternatywnego forum zarządzania Arktyką. Mamy więc do czynienia z sytuacją „ubezwłasnowolnienia” Rady Arktycznej, co uprawdopodobnia wypracowanie nowego, umiędzynarodowionego modelu zarządzania Arktyką, gdy tylko zaistnieją sprzyjające warunki bezpieczeństwa⁶¹.

Mimo rosnącego zainteresowania Chin regionem faktyczna zależność gospodarcza Arktyki od tego kraju wciąż jest niewielka. Zainwestowały one w „dyplomację arktyczną”, aby zwiększyć swe lokalne wpływy: wysyłały wysokiej rangi osobistości do państw arktycznych, lobbowały na rzecz uzyskania statusu obserwatora w Radzie Arktycznej (uzyskały go w 2013 r.), angażowały się w inicjatywy na szczeblu lokalnym. Dążą też do zwiększenia swej obecności w wymiarze wojskowym: wysyłają okręty wojenne na Arktykę i Alaskę, inwestują w budowę ciężkich lodołamaczy oraz „składają przyjacielskie wizyty” w portach Danii, Szwecji i Finlandii. Prowadzą działalność naukową w regionie z wykorzystaniem własnych lodołamaczy oraz ośrodków naukowych i satelitarnych ulokowanych w Norwegii, Islandii i Szwecji, jednocześnie poszukując dodatkowych obiektów w Kanadzie i na Grenlandii. Rozwijają arktyczne projekty infrastrukturalne, choć te jednak rodzą podejrzenia, że mogą zostać wykorzystane do prowadzenia działań zbrojnych w razie wybuchu ewentualnego konfliktu. Wątpliwości budzą także niektóre chińskie inwestycje surowcowe w Arktyce, z których część zakończyła się niepowodzeniem. Ocenia się więc, że nie chodziło w nich o samo inwestowanie, ile raczej o oszacowanie realnej wielkości surowców i możliwości ich późniejszej eksploracji na lepszych warunkach.

Chiny będą zwiększać i różnicować działania zmierzające do wzmocnienia swojej strategicznej pozycji oraz uzyskania „prawa do

⁶¹ *China's Opportunity to Break Into Arctic Governance*, <https://worldview.stratfor.com/article/chinas-opportunity-break-arctic-governance> (dostęp: 22 lutego 2023 r.).

mówienia” o regionie Arktyki. Rosnąca asertywność chińskich wysiłków i działań wskazują na to, że będą one dążyć do „ukształtowania nowej strategicznej granicy” odzwierciedlającej ich ambicje arktyczne. Arktyka ma dla Chin coraz większe znaczenie w wielu wymiarach: ekonomicznym (wydobywanie arktycznych zasobów naturalnych, północny szlak żeglugowy, infrastruktura portowa), naukowym (poznawanie mechanizmów rządzących zmianami klimatu), wizerunkowym i politycznym (ambicje włączenia się w zarządzanie Arktyką). Chiny przedstawiły też strategię arktyczną w ramach inicjatywy Polarnej Jedwabnej Szlaku, w ramach której jest rozwijana współpraca z państwami arktycznymi, w tym z Rosją⁶².

Współpraca gospodarcza Rosji i Chin, zwłaszcza na Dalekiej Północy, ma dwa wymiary. Z jednej strony Rosja liczy na to, że Chiny pomogą jej w umocnieniu pozycji w Arktyce i na Północnej Drodze Morskiej, z drugiej strony – rosnące zaangażowanie Chin w sprawy Dalekiej Północy stwarza ryzyko, że Pekin wkrótce utworzy tam Polarnej Jedwabny Szlak, w którym Rosja może zostać zredukowana do roli drugoplanowej. Będzie to oznaczać rzucenie wyzwania interesom nie tylko rosyjskim, lecz także państw zachodnich w tym regionie⁶³. Obecne i planowane inwestycje chińskie wynikają z przekonania, że NSR będzie zwiększać obsługę morskiego ruchu tranzytowego, w tym kontenerowego, stanowiąc coraz poważniejszą alternatywę dla Kanału Sueskiego. Otwiera to przed Chinami i Rosją przestrzeń do rozmów na temat skali, możliwości i zakresu chińskiego zaangażowania w rosyjski przemysł stoczniowy. W tle tych rozmów toczą się kalkulacje dotyczące przyszłej roli i znaczenia obu krajów na Dalekiej Północy⁶⁴.

Krzyżowanie się interesów różnych państw w Arktyce coraz bardziej komplikuje zarządzanie tym regionem. Środki finansowe

⁶² Грейз Г.М., Кузменко Ю.Г., Боце У., *Китайские интересы в российской Арктике...*, *op.cit.*

⁶³ P. Goble, *China Helping Russia on Northern Sea Route Now but Ready to Push Moscow Aside Later*, "Eurasia Daily Monitor" 2021, vol. 18 (73).

⁶⁴ J. Greenwood, S. Luo, *Could the Arctic Be a Wedge Between Russia and China?*, <https://warontherocks.com/2022/04/could-the-arctic-be-a-wedge-between-russia-and-china/> (dostęp: 22 lutego 2023 r.).

przeznaczane przez Chiny na inwestycje z jednej strony napędzają jego rozwój, ale z drugiej skutkują pogłębianiem się podziałów między państwami Arktyki. Przykładowo Dania obawia się, że chińskie zaangażowanie na Grenlandii może przyspieszyć dążenia niepodległościowe wyspy. USA z kolei ryzykuje, że chińska obecność na Grenlandii zapewni jej globalnemu rywalowi większą kontrolę nad strategicznymi rezerwami surowców i minerałów, a także osłabi historyczny status Grenlandii w architekturze bezpieczeństwa północnoatlantyckiego. Z kolei Islandia przyjmowała dotychczas z zadowoleniem chińskie inwestycje, czym budziła rozczarowanie innych państw regionu, zwłaszcza USA.

Zaangażowanie NATO i Unii Europejskiej w Arktyce

Sekretarz generalny NATO Jens Stoltenberg w artykule zamieszczonym 24 sierpnia 2022 r. w kanadyjskim dzienniku „The Globe and Mail” napisał m.in.: „Brutalna agresja Rosji w Ukrainie zmienia zasady gry w wymiarze bezpieczeństwa globalnego (...). Najkrótsza droga dla rosyjskich rakiet lub bombowców na trasie do Ameryki Północnej przebiega przez biegun północny. Sprawia to, że rola Dowództwa Obrony Północnoamerykańskiej Przestrzeni Powietrznej i Kosmicznej (NORAD) staje się kluczowa dla transatlantyckiego bezpieczeństwa”⁶⁵.

W NATO nie ma konsensu co do tego, w jakim kierunku będzie ewoluować środowisko bezpieczeństwa w Arktyce. Pojawiła się jednak wspólna świadomość zagrożeń. Pierwsze z nich wynika ze zmian klimatycznych. Według norweskich badań opublikowanych w sierpniu 2022 r. na łamach „Communications Earth and Environment”, „w ciągu ostatnich 43 lat Arktyka ocieplała się prawie 4 razy szybciej niż reszta globu”⁶⁶. W niedalekiej przyszłości Przejście Północno-

⁶⁵ J. Stoltenberg, *In the face of Russian aggression, NATO is beefing up Arctic security*, <https://www.theglobeandmail.com/opinion/article-in-the-face-of-russian-aggression-nato-is-beefing-up-arctic-security/> (dostęp: 20 lutego 2023 r.).

⁶⁶ O. Hyvärinen, A. Karpechko, A. Laaksonen, A. Lipponen, K. Nordling, M. Rantanen, K. Ruosteenoja, T. Vihma, *The Arctic has warmed nearly four times faster than the*

-Zachodnie może być całkowicie wolne od lodu przez kilka miesięcy w roku, co może spowodować wzrost ruchu morskiego, zwłaszcza wojskowego. Drugie zagrożenie wynika z rosnącego ryzyka napięć między państwami wskutek ocieplania się klimatu, a także wzmagającej się globalnej konkurencji; zwiększania się możliwości dla szlaków żeglugowych i rozwoju gospodarczego, wydobywania zasobów naturalnych regionu oraz wzrostu zainteresowania Arktyką ze strony państw autorytarnych, tj. Rosji, a także Chin⁶⁷. NATO ma wyraźny interes w zachowaniu bezpieczeństwa, stabilności i współpracy na Dalekiej Północy. Arktyka jest „bramą do północnego Atlantyku”, scalającą ważne połączenia handlowe, transportowe i komunikacyjne między Ameryką Północną a Europą. Zapewnienie swobody żeglugi i nieskrępowanego dostępu ma zasadnicze znaczenie dla utrzymania silnych gospodarek i bezpieczeństwa w obszarze euroatlantyckim. Po zakończeniu procesu przystąpienia Finlandii i Szwecji do Sojuszu Północnoatlantyckiego, siedem z ośmiu państw arktycznych będzie członkami NATO, co nie tylko wzmocni pozycję NATO w Arktyce, lecz także podniesie zdolności sojuszników do wzmacniania bezpieczeństwa państw bałtyckich. Z tego powodu Sojusz Północnoatlantycki inwestuje w podnoszenie zdolności lotniczych i morskich sojuszników, ale też regularnie przeprowadza ćwiczenia w Arktyce (tj. *Trident Juncture* i *Cold Response*), aby upewnić się, że pozostaje gotowa „do działania w każdych warunkach i do obrony każdego centymetra terytorium Sojuszu przed jakimkolwiek zagrożeniem (...). W tym coraz niebezpieczniejszym i konkurencyjnym świecie NATO zwiększa obecność i czujność w całym Sojuszu, również na Dalekiej Północy. Z siłą i jednością będziemy nadal odstraszać agresję, chronić nasze wartości i interesy oraz zapewniać bezpieczeństwo naszym obywatelom”⁶⁸.

globe since 1979, <https://www.nature.com/articles/s43247-022-00498-3> (dostęp: 20 lutego 2023 r.); J. Bamber, *The Arctic is warming nearly four times faster than the rest of the world*, <https://www.pbs.org/newshour/politics/the-arctic-is-warming-nearly-four-times-faster-than-the-rest-of-the-world> (dostęp: 20 lutego 2023 r.).

⁶⁷ J. Stoltenberg, *In the face...*, *op cit.*

⁶⁸ *ibidem*.

Unia Europejska również jest żywo zainteresowana Arktyką, nie tylko jej europejską częścią, lecz całym regionem. Celem strategicznym UE jest, aby Arktyka pozostała bezpieczna, stabilna, zrównoważona, pokojowa i zamożna. Jako gospodarczo-polityczna organizacja międzynarodowa, zaangażowana w walkę z kryzysem klimatycznym i przeciwdziałanie degradacji biologicznej różnorodności, Unia jest szczególnie zaangażowana w poniesienie współodpowiedzialności za skutki ocieplania się Arktyki – konsekwencje arktycznej transformacji rozciągają się bowiem na całą planetę i wpływają na ludzką populację na wiele różnych sposobów.

Unia Europejska, skupiająca dwadzieścia siedem demokratycznych państw, przyczynia się do ocieplania Arktyki poprzez ośmioprocentowy udział w światowych emisjach gazów cieplarnianych. Państwa członkowskie są też odpowiedzialne za około 36 proc. arktycznej depozycji sadzy, która przyspiesza ocieplenie tego regionu, topnienie powierzchni śniegu i lodu oraz zanieczyszczenie powietrza. W związku z tym Unia zobowiązała się do przeciwdziałania temu wpływowi w sposób skoordynowany, w ścisłej współpracy z władzami krajowymi, regionalnymi i lokalnymi oraz społecznościami Arktyki. Aby osiągnąć ten cel strategiczny, zadeklarowała chęć zwalczania głównych źródeł zanieczyszczeń występujących w regionach arktycznych w powietrzu, na lądzie i na morzu, w szczególności takich jak: tworzywa sztuczne, śmieci morskie, sadza, chemikalia i emisje transportowe, a także niezrównoważona eksploatacja zasobów naturalnych⁶⁹.

Zobowiązanie UE do zwiększenia zaangażowania w regionie Arktyki i wokół niego ma na celu sprostanie wyzwaniom geopolitycznym, środowiskowym, gospodarczym, społecznym oraz tym w zakresie bezpieczeństwa. Działania będą obejmować przede wszystkim: wzmocnienie perspektywy strategicznej poprzez analizę powiązań występujących między zmianą klimatu a bezpieczeństwem; włączenie kwestii Arktyki do głównego nurtu swojej dyplomacji

⁶⁹ *Joint Communication on a stronger EU engagement for a peaceful, sustainable and prosperous Arctic*, https://www.eeas.europa.eu/eeas/joint-communication-stronger-eu-engagement-peaceful-sustainable-and-prosperous-arctic-0_en (dostęp: 24 lutego 2023 r.).

zewewnętrznej; wspieranie współpracy regionalnej, działającej na korzyść bezpieczeństwa Arktyki; rozszerzenie zdolności w zakresie ochrony ludności; współpracę w zakresie poszukiwań i ratownictwa oraz badania nad topnieniem wiecznej zmarzliny. Wdrażając Europejski Zielony Ład⁷⁰ Unia Europejska będzie dążyć do łagodzenia problemów związanych ze zmianą klimatu oraz wdrożenia działań dostosowawczych do nowej sytuacji klimatycznej, m.in. poprzez stymulowanie lepszej edukacji w społecznościach regionu i rozwijanie ich umiejętności cyfrowych; promowanie zrównoważonego wzrostu gospodarczego i zatrudnienia, a także zwiększanie zaangażowania młodych ludzi, kobiet i ludności rdzennej w podejmowanie decyzji o przyszłości Arktyki w kwestiach dotyczących innowacji czy badań. UE będzie stymulować innowacyjną zieloną transformację, co umożliwi stworzenie w Arktyce przyszłościowych miejsc pracy w innowacyjnych sektorach: w energetyce odnawialnej, neutralnej pod względem emisji dwutlenku węgla; w zrównoważonym przemyśle wydobywczym czy turystyce; zielonych technologiach, rybołówstwie i rolnictwie, a także w sektorach e-nauki, e-zdrowia, łączności i infrastruktury. UE będzie też naciskać, aby państwa odchodziły od polityki wydobywania ropy, węgla i gazu w regionach arktycznych⁷¹.

Podsumowanie

Obraz nowej sytuacji bezpieczeństwa w Arktyce dopełniają wezwania ponawiane na arenie międzynarodowej, aby utrzymać status Arktyki jako „strefy pokoju”. Komplikują je jednak nie tylko realia zachodzących zmian klimatycznych, lecz także reakcje na nie państw,

⁷⁰ Europejski Zielony Ład (*European Green Deal*) to zbiór politycznych inicjatyw Komisji Europejskiej mających na celu osiągnięcie neutralności klimatycznej w Europie do 2050 r. Więcej: A. Gurzu, P. Tamma, E. Schaart, *Europe's Green Deal plan unveiled*, <https://www.politico.eu/article/the-commissions-green-deal-plan-unveiled/> (dostęp: 24 lutego 2023 r.); *Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Rady, Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów - Europejski Zielony Ład*, Bruksela 2019, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A52019DC0640&qid=1653851156228> (dostęp: 28 lutego 2023 r.).

⁷¹ *Joint Communication on...*, *op.cit.*

które lokują swe interesy w tym regionie. Wraz ze wzrostem zainteresowania Arktyką wszystkie państwa arktyczne stoją w obliczu nowej rzeczywistości strategicznej.

Wojna wywołana agresją Rosji na Ukrainę sprawiła, że pojawiły się nowe zagrożenia i problemy dla bezpieczeństwa regionu; te z kolei obaliły mit, że Arktyka jest odporna na zmiany zachodzące w środowisku bezpieczeństwa w wymiarze globalnym. Pierwsze wyzwanie to chińska aktywność w Arktyce, podważająca dotychczasowy model zarządzania tym obszarem. Drugie wyzwanie to działalność Rosji i Chin, które podjęły wspólną grę w celu zwiększenia swojej obecności wojskowej, gospodarczej i naukowej w Arktyce, motywując ją potrzebą reformy obowiązującego dotychczas systemu bezpieczeństwa międzynarodowego. Trzecie wyzwanie wynika z roszczeń terytorialnych wobec kolejnych obszarów arktycznych – przedłożonych m.in. przez Rosję i odrzuconych przez Stany Zjednoczone – które mogą wkrótce stać się zarzewiem nowego konfliktu. Co więcej, działania innych państw włączających się w tę sprawę mogą dodatkowo utrudniać warunki ewentualnej renegocjacji systemu zarządzania Arktyką. Dotychczas ten region podlegał określonym mechanizmom formalnoprawnym, które funkcjonowały tak długo, jak długo uczestnikom zależało na ich działaniu. Okazało się jednak, że istnieją granice współpracy. Zarówno wojna w Ukrainie, jak i cofający się lód przyspieszają konkurencję państw w Arktyce i kończą epokę „izolacjonizmu arktycznego”. Aby ograniczyć negatywne skutki tego wyścigu, konieczne staje się wypracowanie nowego modelu zarządzania tym regionem, uwzględniającego jednak znacznie szersze spektrum aktorów sceny międzynarodowej niż kiedykolwiek wcześniej.

Bibliografia

References List

Piśmiennictwo

Literature

- Arbo P. et al., *Arctic futures: conceptualizations and images of a changing Arctic*, "Polar Geography" 2012, vol. 36 (3).
- Baker R., *Remapping the American Arctic*, <https://worldview.stratfor.com/article/remapping-american-arctic> (dostęp: 15 lutego 2023 r.).
- Bamber J., *The Arctic is warming nearly four times faster than the rest of the world*, <https://www.pbs.org/newshour/politics/the-arctic-is-warming-nearly-four-times-faster-than-the-rest-of-the-world> (dostęp: 20 lutego 2023 r.).
- Bird K.J., Charpentier R.R., Gautier D.L., Houseknecht D.W., Klett T.R., Pitman J.K., Moore T.E., Schenk Ch.J., Tennyson M.E., Wandrey C.J., *Circum-Arctic Resource Appraisal: Estimates of Undiscovered Oil and Gas North of the Arctic Circle*, U.S. Geological Survey Fact Sheet 2008–3049, 2008.
- Boulègue M., *The militarization of Russian polar politics*, <https://www.chathamhouse.org/2022/06/militarization-russian-polar-politics> (dostęp: 19 lutego 2023 r.).
- Buchanan E., *Russia and the High North: Interview with Nikolay Korchunov, Russian Ambassador at Large for Arctic Cooperation*, Modern War Institute at West Point, <https://mwi.usma.edu/russia-and-the-high-north-interview-with-nikolay-korchunov-russian-ambassador-at-large-for-arctic-cooperation/> (dostęp: 20 lutego 2023 r.).
- China's Opportunity to Break Into Arctic Governance*, <https://worldview.stratfor.com/article/chinas-opportunity-break-arctic-governance> (dostęp: 22 lutego 2023 r.).
- Chyra K., *Polityka Islandii wobec Arktyki w kontekście wyzwań dla bezpieczeństwa w regionie*, „Teki Komisji Politologii i Stosunków Międzynarodowych” 2017, nr 12/2.
- Doshi R., Dale-Huang A., Zhang G., *Northern expedition: China's Arctic activities and ambitions*, <https://www.brookings.edu/research/northern>

- expedition-chinas-arctic-activities-and-ambitions/ (dostęp: 22 lutego 2023 r.).
- Folland R., *Arctic Security: Deterrence and Détente in the High North*, <https://www.thearcticinstitute.org/arctic-security-deterrence-detente-high-north/> (dostęp: 21 lutego 2023 r.).
- Goble P., *China Helping Russia on Northern Sea Route Now but Ready to Push Moscow Aside Later*, "Eurasia Daily Monitor" 2021, Vol. 18 (73).
- Greenland Climate and Weather*, <https://visitgreenland.com/about-greenland/greenland-climate-weather/> (dostęp: 15 lutego 2023 r.).
- Greenwood J., Luo S., *Could the Arctic Be a Wedge Between Russia and China?*, <https://warontherocks.com/2022/04/could-the-arctic-be-a-wedge-between-russia-and-china/> (dostęp: 22 lutego 2023 r.).
- Grejz G.M., Kuzmienko J.G., Bose U., *Chińskie interesy w rosyjskiej Arktyce na tle zachodnich sankcji przeciw Rosji i zmieniającego się globalnego scenariusza geopolitycznego* (Грейз Г.М., Кузменко Ю.Г., Босе У., *Китайские интересы в российской Арктике на фоне западных санкций против России и меняющегося геополитического глобального сценария*, *Мир науки и мысли*), *The World of Science and Ideas*, 2023, nr 1, s. 134–138, <https://cyberleninka.ru/article/n/kitayskie-interesy-v-rossiyskoy-arktike-na-fone-zapadnyh-sanktsiy-protiv-rossii-i-menyayuschegosya-geopoliticheskogo-globalnogo/viewer> (dostęp: 8 marca 2023 r.).
- Hirtzmann L., *L'Arctique canadien, nouvel enjeu militaire?*, <https://www.lefigaro.fr/international/l-arctique-canadien-nouvel-enjeu-militaire-20220904> (dostęp: 20 lutego 2023 r.).
- Bjella K., Doré G., Hjort J., Luoto M., Streletskiy D., , Wu Q., *Impacts of permafrost degradation on infrastructure*, <https://www.nature.com/articles/s43017-021-00247-8> (dostęp: 17 lutego 2023 r.).
- Iwanicka E.B., *XII Międzynarodowe forum «Arktyka: teraźniejszość i przyszłość»* (Иваницкая Е.В., *XII международный форум «Арктика: настоящее и будущее»*), „Безопасность труда в промышленности” 2023, nr 1.
- Keskitalo C., *International Region-Building: Development of the Arctic as an International Region*, "Cooperation and Conflict" 2007, vol. 42.

- Kubiak K., *Interesy i spory państw w Arktyce w pierwszych dekadach XXI wieku*, Warszawa 2012.
- Laruelle M., *Russia's Arctic Strategies and the Future of the Far North*, Routledge 2014.
- Łatuchina K., *Władimir Putin omówił rozwój Arktyki w kontekście sankcji* (Латухина К., Владимир Путин обсудил развитие Арктики в условиях санкций), „Российская газета”, 2022, 14 апреля, С.2, <https://rg.ru/2022/04/13/vladimir-putin-obsudil-razvitie-arktiki-v-usloviiah-sankcij.html> (dostęp: 24 lutego 2023 r.).
- Lokshin P., *Kalter Krieg um die Arktis*, <https://www.welt.de/politik/ausland/plus231228413/Wettstreit-der-Weltmaechte-Kalter-Krieg-um-die-Arktis.html> (dostęp: 20 lutego 2023 r.).
- Murkowski L., *Arctic Exceptionalism*, <https://afsa.org/arctic-exceptionalism> (dostęp: 20 lutego 2023 r.).
- Osica O., *Daleka Północ jako nowy obszar współpracy i rywalizacji*, „Nowa Europa. Przegląd natoliński” 2010, nr I (4).
- Pro-Environment Politics Won't Deter Demand for Greenland's Resources*, <https://worldview.stratfor.com/article/pro-environment-politics-won-t-deter-demand-greenlands-resources> (dostęp: 21 lutego 2023 r.).
- Radziwinowicz W., *Syberia jest coraz cieplejsza. Rosja na skraju katastrofy*, <https://wyborcza.pl/7,75399,25694033,syberia-jest-coraz-cieplejsza-rosja-na-skraju-katastrofy.html> (dostęp: 14 lutego 2023 r.).
- Rantanen M., Karpechko A.Y., Lipponen A., Nordling K., Hyvärinen O., Ruosteenoja K., Vihma T., Laaksonen A., *The Arctic has warmed nearly four times faster than the globe since 1979*, <https://www.nature.com/articles/s43247-022-00498-3> (dostęp: 20 lutego 2023 r.).
- Sacks B.J., Black M., Dortmans P., *Arctic Governance is in Trouble. The Antarctic Could be Next*, https://www.realclearworld.com/articles/2022/12/06/arctic_governance_is_in_trouble_the_antarctic_could_be_next_868682.html (dostęp: 21 lutego 2023 r.).
- Shull A., Wark W., *Reimagining a Canadian National Security Strategy*, Centre for International Governance Innovation, <https://www.cigionline.org/publications/reimagining-a-canadian-national-security-strategy/> (dostęp: 19 lutego 2023 r.).

- Smith S. L., O'Neill H.B., Isaksen K., Noetzli J., Romanovsky V.E., *The changing thermal state of permafrost*, <https://www.nature.com/articles/s43017-021-00240-1> (dostęp: 17 lutego 2023 r.).
- Stoltenberg J., *In the face of Russian aggression, NATO is beefing up Arctic security*, <https://www.theglobeandmail.com/opinion/article-in-the-face-of-russian-aggression-nato-is-beefing-up-arctic-security/> (dostęp: 20 lutego 2023 r.).
- Tamma P., Schaart E., Gurzu A., *Europe's Green Deal plan unveiled*, <https://www.politico.eu/article/the-commissions-green-deal-plan-unveiled/> (dostęp: 24 lutego 2023 r.).
- The EU in the Arctic*, The Diplomatic Service of the European Union, https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-arctic_en (dostęp: 21 lutego 2023 r.)
- Toropow A.H., *Specyfika wykorzystania pojazdów wojskowych w Arktyce* (Торопов А.Н., *Особенности применения военной автомобильной техники в Арктике*), „Морской сборник” 2023, nr 1 (2110), s. 78–81.
- Wark W., Shull A., *Opinion: Canada needs a new security strategy to deal with the new global order*, <https://nationalpost.com/opinion/opinion-canada-needs-a-new-security-strategy-to-deal-with-the-new-global-order> (dostęp: 19 lutego 2023 r.).
- Wład I.W., Szarowatow A.A., Влад И.В., Шароватов А.А., *Zapobieganie skutkiem globalnych zmian klimatu w Arktyce* (Вопросы предотвращения последствий глобального изменения климата в Арктике), „Инновации и инвестиции” 2023, nr 1, s. 52–57, <https://cyberleninka.ru/article/n/voprosy-predotvrascheniya-posledstviy-globalnogo-izmeneniya-klimata-v-arktike/viewer> (dostęp: 21 lutego 2023 r.).
- World Meteorological Organization's World Weather & Climate Extremes Archive*, Arizona State University, <https://wmo.asu.edu/> (dostęp: 15 lutego 2023 r.).
- Zadera C., *Zbadanie i oczyszczenie rosyjskiej części Arktyki* (Задеpa C., *Российскую часть Арктики изучат и очистят*), „Российская газета”, 2022, 14 апреля, С.2, <https://rg.ru/2022/04/13/rossijskuii-chast-arktiki-izuchat-i-ochistiat.html> (dostęp: 21 lutego 2023 r.).
- Zysk K., *Predictable Unpredictability? U.S. Arctic Strategy and Ways of Doing Business in the Region*, <https://warontherocks.com/2021/03/predict>

able-unpredictability-u-s-arctic-strategy-and-ways-of-doing-business-in-the-region/ (dostęp: 20 lutego 2023 r.).

Źródła

Sources

- A Blue Arctic. A Strategic Blueprint for the Arctic*, <https://media.defense.gov/2021/Jan/05/2002560338/-1/-1/0/ARCTIC%20BLUEPRINT%202021%20FINAL.PDF/ARCTIC%20BLUEPRINT%202021%20FINAL.PDF> (dostęp: 20 lutego 2023 r.).
- Canada's Arctic and Northern Policy Framework*, Government of Canada, 2019.
- Dekret Prezydenta Federacji Rosyjskiej z 31.07.2022 r. nr 512 w sprawie zatwierdzenia Morskiej Doktryny Federacji Rosyjskiej (Указ Президента Российской Федерации от 31.07.2022 г. № 512 об утверждении Морской доктрины Российской Федерации)*, <http://www.kremlin.ru/acts/bank/48215> (dostęp: 24 lutego 2023 r.).
- Far North Land Cover Data Specifications Version 1.4*, Ontario, Ministry of Natural Resources and Forestry, 2014.
- Joint Communication on a stronger EU engagement for a peaceful, sustainable and prosperous Arctic*, https://www.eeas.europa.eu/eeas/joint-communication-stronger-eu-engagement-peaceful-sustainable-and-prosperous-arctic-0_en (dostęp: 24 lutego 2023 r.).
- Joint Statement on Arctic Council Cooperation Following Russia's Invasion of Ukraine*, 3.03.2022, <https://www.state.gov/joint-statement-on-arctic-council-cooperation-following-russias-invasion-of-ukraine/> (dostęp: 24 lutego 2023 r.).
- Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Rady, Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów – Europejski Zielony Ład*, Bruksela 2019, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A52019DC0640&qid=1653851156228> (dostęp: 28 lutego 2023 r.).

Military Expenditure (% of GDP) – Canada. The World Bank data, <https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS?locations=CA> (dostęp: 19 lutego 2023 r.).

National Snow and Ice Data Center, <https://nsidc.org/home> (dostęp: 15 lutego 2023 r.).

National Strategy for the Arctic Region, The White House, Washington 2022.
Science For a Changing Far North. The Report of the Far North Science Advisory Panel, Ontario 2010.

The UK's Defence Contribution in the High North, 29.03.2022, <https://www.gov.uk/government/publications/the-uks-defence-contribution-in-the-high-north> (dostęp: 21 lutego 2023 r.).

U.S. Census Bureau QuickFacts, <https://www.census.gov/quickfacts/fact/table/AK/PST045222> (dostęp: 19 lutego 2023 r.).

© Copyright 2023 Sławomir Kamiński

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Share-Alike 4.0 International License.